

गॅझेट अफ इंडिया, एक्स्ट्रा अर्डिनरी, भाग-II, विभाग3 उपविभाग (ii) ता एप्रिल, 2010 मध्ये
प्रसिद्ध करण्यासाठी)

भारत सरकार

पर्यावरण आणि वन मंत्रालय

एस. ओ. (ई)

ज्याअर्थी, केंद्र शासनाने दि. 19 फेब्रुवारी 1991 रोजी अध्यादेश क्र. एस. ओ. 114 (ई) जारी करून (या दस्तात येथून पुढे त्याचा उल्लेख 'संबंधित परिपत्रक' असा येईल.) किनारे नियमन क्षेत्राची घोषणा केली आहे आणि या क्षेत्राचे संरक्षण करण्याच्या दृष्टीने या क्षेत्रात विशिष्ट प्रकारच्या उद्योगांची उभारणी, तसेच काही कृती आणि प्रक्रियांवर निर्बंध घातले आहेत;

आणि ज्याअर्थी, मे. सर्वोच्च न्यायालयाने 1993 च्या फेरयाचिका क्र. 664 वर निर्णय देताना 19 एप्रिल 1993 रोजी केंद्र शासन आणि किनारी राज्यांच्या सरकारांना आदेश दिले आहेत की "भारताला 6000 किलोमीटरचा समुद्रकिनारा लाभला आहे. संबंधित अध्यादेशासह न्यायालयीन निर्णयाची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी किनारी प्रदेश लाभलेली राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या सरकारांची आहे";

आणि ज्याअर्थी, मे. न्यायालयाच्या आदेशाच्या अंमलबजावणीसाठी किनारी राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांनी किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडा तयार केलेला असून, अटी आणि दुरुस्त्यांसह 27 सप्टेंबर 1996 रोजी तो संमत झालेला आहे;

आणि ज्याअर्थी, विविध समित्यांच्या शिफारसी, न्यायालयीन आदेश, राज्य शासनाच्या प्रतिनिधीमंडळांच्या सूचना, विविध मंत्रालये आणि केंद्र शासनाच्या विविध विभागांकडून प्राप्त सूचना, तसेच सामान्य जनतेकडून प्राप्त सूचनांनुसार संबंधित अध्यादेशात वेळोवेळी दुरुस्त्या झालेल्या असून, या दुरुस्त्या मुख्य अध्यादेशाचा एक भाग बनल्या आहेत;

आणि ज्याअर्थी, किनारी क्षेत्रांचा शाश्वत विकास, तसेच सागरसंपत्तीच्या रक्षणाच्या दृष्टीने या अध्यादेशाची अंमलबजावणी करताना येत असलेल्या अडथळ्यांचे आकलन झाल्यानंतर संबंधित अध्यादेशाचा, त्यातील सर्व दुरुस्त्यांसह सर्वकष फेरआढावा घेण्यासाठी, तसेच यापूर्वी नेमलेल्या समित्यांचे निष्कर्ष आणि शिफारशींचा, न्यायालयीन आदेशांचा, विविध शिष्टमंडळांच्या सूचनांचा धांडोळा घेऊन गरजेनुसार योग्य दुरुस्त्या सुचविण्यासाठी आणि किनारी नियमनाचा आकृतिबंध किनारी क्षेत्र व्यवस्थापनाच्या रूढ वैज्ञानिक सिद्धांतांनी युक्त अशा नियमावलीशी सुसंगत करण्याच्या दृष्टीने केंद्र

शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने प्रा. एम. एस. स्वामिनाथन यांच्या अध्यक्षतेखाली पर्यावरणविषयक कायदे, सागरी जैवविविधता, सागरी भूविज्ञान, पर्यावरणीय अर्थशास्त्र, सामाजिक अर्थशास्त्र, दूरसंवेदन, किनारी अभियांत्रिकी, नगररचना आणि मत्स्योत्पादन या क्षेत्रांतील तज्ज्ञांची समिती नेमली होती.

आणि ज्याअर्थी, उपरिनिर्दिष्ट समितीने दि. 14 फेब्रुवारी 2005 रोजी केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडे आपला अहवाल सुपूर्द केला असून, सध्याच्या नियमावलीचे आणि संस्थात्मक संरचनांचे बळकटीकरण, किनारी क्षेत्रातील जैव आणि भौतिक साधनसंपत्तीच्या संवर्धनाच्या दृष्टीने प्रचलित किनारी साधनसंपत्ती व्यवस्थापन आणि प्रत्यक्ष संवर्धन यांतील दरी भरून काढणे, त्या दृष्टीने हवामानातील बदल आणि भूवैज्ञानिक घटना यांमुळे उदभवणारया पुरांपासून किनारी लोकसंख्या आणि संरचनांचे रक्षण करणे आणि बेटांवरील लोकसंख्येला उपजीविकेच्या साधनांची हमी देणे यासंदर्भात समितीने शिफारशी केल्या आहेत;

आणि ज्याअर्थी, या अनुषंगाने सामान्य जनतेच्या सूचना आणि हरकती जाणून घेण्यासाठी केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने 22 जुलै 2008 रोजी एस. ओ. 1761 (ई) अन्वये पर्यावरण (संरक्षण) कायद्याच्या (1986) उपविभाग (1) आणि विभाग 3 मधील उपविभाग 2 च्या नियम (5) अन्वये अध्यादेशाचा मसुदा जारी केलेला होता.

आणि ज्याअर्थी, अध्यादेशाच्या मसुद्यावर सामान्य जनतेकडून केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाला असंख्य सूचना आणि हरकती प्राप्त झाल्या होत्या आणि प्रा. एम. एस. स्वामिनाथन यांच्या अध्यक्षतेखालील तज्ज्ञांच्या समितीने या सूचना आणि हरकतींचा अभ्यास केलेला आहे.

आणि ज्याअर्थी, किनारी व्यवस्थापन क्षेत्र अध्यादेश, 2008 च्या प्रारूप आराखड्यावर प्राप्त झालेल्या सूचनांचा बारकाईने अभ्यास केल्यानंतर, तसेच सर्व संबंधित घटकांशी चर्चा केल्यानंतर प्रा. एम. एस. स्वामिनाथन यांच्या अध्यक्षतेखालील तज्ज्ञ समितीने 'फायनल फ्रंटियर' या शीर्षकाखाली अंतिम अहवाल 16 जुलै 2009 रोजी सादर केला आहे. या अहवालात किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशातील (1991) त्रुटी त्यात दूर करण्यासाठी किनारी व्यवस्थापन क्षेत्र अध्यादेश, 2008 चा प्रारूप आराखडा तयार करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे. समितीच्या शिफारसी पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने स्वीकारल्या असून, किनारी व्यवस्थापन क्षेत्र अध्यादेशाचा (2008) मसुदा तयार केला आहे.

आणि ज्याअर्थी, तज्ज्ञ समितीने पुढे म्हटले आहे, की भारतीय किनारे आज कमालीचे असुरक्षित झाले आहेत. एका बाजूला औद्योगीकरण आणि नागरीकरणामुळे किनारे अनेक समस्यांना तोंड देत आहेत, तर दुसऱ्या बाजूला वातावरणातील बदलांमुळे होऊ घातलेल्या विनाशांचा, म्हणजेच वाढत्या तीव्रतेची चक्रीवादळे

आणि समुद्राच्या वाढत्या पातळीचा धोका किनारयांना आहे. या सर्वांमुळे समुद्रकिनारे आणि किनारी प्रदेशातील रहिवासी यांच्या संरक्षणाकडे अधिक लक्ष देणे आणि खबरदारी घेणे अनिवार्य बनले आहे. या वसाहतींना दुहेरी धोका आहे. एका बाजूला किनारयांच्या जतनातूनही आणि दुसऱ्या बाजूला विकासातूनही. पर्यावरणाचे धोक्यांपासून रक्षण करणे आणि किनारी प्रदेशातील लोकांची उपजीविका आणि वसाहती वाचविणे या हेतूंनी किनारी भागाच्या व्यवस्थापनाचे भविष्यकालीन नियोजन गरजेचे असून, त्या दृष्टीने धोरणे आखणे आवश्यक आहे. हे मोठे आव्हान आहे, असे नमूद करून समितीने किनारी क्षेत्र व्यवस्थापनाच्या बाबतीत देशाची धोरणे मजबूत करण्यासाठी अनेक शिफारशी केल्या आहेत.

आणि ज्याअर्थी, संबंधित अहवालाचा आणि शिफारशीचा बारकाईने अभ्यास केल्यानंतर केंद्र शासनाने मच्छीमार, स्थानिक रहिवासी आणि स्वयंसेवी संस्थांशी ऑगस्ट 2009 ते मार्च 2010 या कालावधीत प्रदीर्घ चर्चा केली. पर्यावरण शिक्षण केंद्राने (सीईई) या चर्चा आयोजित केल्या आणि 25 मार्च 2010 रोजी चर्चाप्रक्रियेचा अहवाल सादर केला.

आणि ज्याअर्थी, प्रा. एम. एस. स्वामिनाथन समितीने दिलेला अहवाल; तसेच किनारी क्षेत्रातील काही विभागांचे लोकसंख्याशास्त्रीय आणि भूशास्त्रीय वेगळेपण लक्षात घेऊन विशेष सवलती देण्याची शिफारस करणारा पर्यावरण शिक्षण केंद्राचा अहवाल केंद्र शासनाने विचारात घेतला आहे.

आणि ज्याअर्थी, उपरोक्त चर्चाप्रक्रियेचे फलित आणि प्रा. एम. एस. स्वामिनाथन समितीने 16 जुलै 2009 रोजी दिलेल्या अहवालाच्या पार्श्वभूमीवर पर्यावरण (संरक्षण) कायद्याच्या (1986) उपविभाग (1) आणि विभाग (3) मधील उपविभाग (2) चे कलम (5) यांमध्ये केंद्र शासनाने खालील बदल प्रस्तावित केले आहेत. भारत सरकारच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाचा अध्यादेश क्र. एस. ओ. 114 (ई) / दि. 19 फेब्रुवारी 1991 अन्वये पर्यावरण (संरक्षण) अधिनियम, 1986 च्या नियम (5) मधील उपनियम (3) ला पर्याय म्हणून ते अस्तित्वात येतील. किनारयांच्या संरक्षणाशी ते संबंधित असल्यामुळे किनारे नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 1991 एस. ओ. क्र. 114 (ई), दिनांक 19.2.1991 मधील तरतुदी रद्दबातल करण्याच्या दृष्टीने काही बाबींचा समावेश अथवा काही बाबी वगळणे, तसेच त्या बाबी नागरिकांच्या माहितीसाठी प्रसिद्ध करणे प्रस्तावित असून, हा अध्यादेश प्रसिद्ध झाल्यापासून साठ दिवसांनी केंद्र सरकारने हा प्रारूप आराखडा अधिकृत अभिलेखासाठी स्वीकारला, असे गृहीत धरण्यात येईल, अशी नोटीस देण्यात येत आहे.

आणि ज्याअर्थी, या प्रारूप आराखड्याला काही व्यक्तींच्या हरकती वा सूचना असू शकतात, त्यांनी त्या उपरोक्त कालावधीत सचिव, पर्यावरण आणि वन मंत्रालय, पर्यावरण भवन, सीजीओ कॉम्प्लेक्स, लोधी रोड, नवी दिल्ली - 110003 या पत्त्यावर किंवा secy@menf.nic.in या ई-मेल पत्त्यावर लिखित स्वरूपात कळवाव्यात, अशी सूचना देण्यात येत आहे.

प्रारूप आराखडा

किनारे नियमन क्षेत्र (सीआरझेड), 2010

पर्यावरण (संरक्षण) कायदा 1986 च्या उपविभाग (1), तसेच विभाग 3 मधील उपविभाग (2) च्या कलम (5) अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारानुसार, किनारी प्रदेशातील स्थानिक नागरिकांना उपजीविकेची हमी देण्याच्या दृष्टीने, किनारी प्रदेशाच्या आणि सागरी क्षेत्राच्या पर्यावरणाच्या संरक्षणाच्या दृष्टीने शाश्वत स्वरूपाचा, शास्त्रीय सिद्धांतांवर आधारित विकास घडवून आणण्यासाठी, किनार्यांना असलेले नैसर्गिक धोके, आणि जागतिक तापमानामुळे वाढणारी समुद्राची पातळी विचारात घेऊन केंद्र सरकार अंदमान-निकोबार आणि लक्ष्यद्वीप ही बेटे आणि अजूबाजूचा सागरी परिसर वगळता देशातील सर्व किनारी प्रदेश 'किनारी नियमन क्षेत्र' (सीआरझेड) म्हणून जाहीर करित आहे आणि या परिसरात कोणत्याही उद्योगाचा विस्तार, कोणत्याही घातक घटकांचे उत्पादन आणि त्यावर कोणतीही प्रक्रिया, किंवा हाताळणी, किंवा साठा, किंवा विल्हेवाट लावण्यास घातक घटक (हाताळणी, व्यवस्थापन आणि सीमेपलीकडे नेणे) नियम 2009 अन्वये बंदी करित आहे.

आता त्याअर्थी पर्यावरण (संरक्षण) अधिनियम 1986 मधील नियम (5) च्या उपनियम (3) मधील कलम (ड) अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारांचा वापर करून -

2. केंद्र सरकार खालील क्षेत्र 'सीआरझेड' जाहीर करित आहे आणि अशा 'सीआरझेड' क्षेत्रात उद्योग, कृती आणि प्रक्रियेच्या संदर्भात अध्यादेशाच्या तारखेपासून पुढील निर्बंध जारी करित आहे.

(i) समुद्राकडून जमिनीच्या दिशेचा भरतीरेषेच्या उंचीपासून (एचटीएल) 500 मीटरपर्यंतचा परिसर.

(ii) समुद्राशी जोडल्या गेलेल्या भरतीप्रभावित क्षेत्रांमधील भरतीरेषेपासून जमिनीच्या दिशेचा 100 मीटरचा परिसर. समुद्राच्या भरतीचा प्रभाव ज्या घटकांवर होतो, ते सर्व घटक भरतीप्रभावित क्षेत्रात अंतर्भूत आहेत. अशा भरतीप्रभावित क्षेत्रांपासून ज्या अंतरातील विकास या नियमावलीनुसार नियमित करावयाचा आहे, ते अंतर पाण्यातील क्षाराच्या प्रमाणावर ठरविले जाईल. वर्षातील सर्वाधिक कोरड्या ऋतूत पाण्यातील हजारपैकी 5 भाग (5 पीपीटी) क्षार असणारा भाग भरतीप्रभावित मानला जाईल. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याचा एक भाग म्हणून, भरतीचा प्रभाव जेथपर्यंत सुस्पष्टपणे जाणवतो, तेथून नियमानुसार अंतर मोजून हा भाग निश्चित केला जाईल.

(भरतीप्रभावित क्षेत्रात समुद्र, उपसागर, नदीमुख, खाड्या, नद्यांमधील सागरी फुगवटे, खारया पाण्याची सरोवरे आदींचा समावेश होतो.)

(iii) धोक्याची पातळी आणि भरतीरेषेपासून 500 मीटर जमिनीकडील प्रदेश यांमधील जमीन. धोक्याची पातळी म्हणजे, भरती, समुद्राच्या लाटा, समुद्राच्या पातळीतील वाढ, किनारयांमधील बदल यांची 'सर्व्हे ऑफ इंडिया'द्वारे पाहणी करून पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने निश्चित केलेली पातळी होय.

(iv) भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषा (एलटीएल) यांच्यामधील प्रदेश. हा भाग भरती-ओहोटी मध्यरेषा म्हणून निर्दिष्ट केला जाईल.

(v) समुद्राच्या बाबतीत स्थानिक पाणीपातळी (12 एनएम) आणि ओहोटीरेषा यांमधील परिसर आणि भरतीप्रभावित क्षेत्रांच्या बाबतीत ओहोटीची पातळी ते पुढील ओहोटीच्या वेळची पातळी यामधील परिसर.

2.1 वसंत ऋतूत पाण्याची पातळी सर्वाधिक जितक्या उंचीवर जाते, ती रेषा या अध्यादेशामध्ये भरतीरेषा मानली जाईल. केंद्र सरकारने आधिकृत केलेल्या अधिकारयांमार्फत, तसेच परिशिष्ट 1 मध्ये नमूद केलेल्या सर्वसाधारण मार्गदर्शक नियमावलीच्या आधारे देशाच्या सर्व भागांत समान भरतीरेषा आरेखित केली जाईल.

3. किनारी नियमन क्षेत्रात (सीआरझेड) प्रतिबंधित करण्यात आलेल्या कृती

3.1 किनारी नियमन क्षेत्रात (सीआरझेड) खालील कृती करण्यास प्रतिबंध करण्यात येत आहे :

(i) नवा उद्योग उभारणे किंवा सध्या अस्तित्वात असलेल्या उद्योगाचा विस्तार करणे. पुढील उद्योग या नियमास अपवाद असतील.

a) थेट समुद्रमुखाची, किंवा किनारयावरील उपलब्धतांची थेट गरज असलेले उद्योग.

b) आप्तिक ऊर्जा विभागाचे प्रकल्प.

c) किनारी नियमन क्षेत्रातील (सीआरझेड) विशेष आर्थिक क्षेत्रांतर्गत येणारया (एसईझेड) माहिती तंत्रज्ञान आणि इतर सेवा उद्योगांमधील प्रदूषणविरहित प्रकल्प.

d) अपारंपरिक मार्गांनी ऊर्जा निर्मिती करणारे प्रकल्प आणि समुद्राच्या पाण्यापासून गोडे पाणी तयार करणारे प्रकल्प 'सीआरझेड' मधील निषिद्ध प्रकल्पांच्या यादीतील क्र. (i) मध्ये मोडत नाहीत.

e) नवी मुंबई विभागात सागरी क्षेत्राला पोचणारे धोके कमी करण्यासाठी योग्य पर्यावरणपूरक खबरदारी घेण्यासाठी शास्त्रीय अभ्यास पूर्ण झाल्यानंतरच नवी मुंबईच्या हरितक्षेत्र विमानतळाचे काम सुरु करण्यात येईल.

(ii) तेलाचे उत्पादन वा साठे, तसेच पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाच्या अध्यादेश क्रमांक एस. ओ. 594, दि. 28 जुलै 1989; तसेच एस. ओ. क्र. 966 (ई), दिनांक 27.11.1989 आणि जीएसआर 1037 (ई), दिनांक 5 डिसेंबर 1989 मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या घातक पदार्थांची विल्हेवाट लावणे. अपवाद :

- (a) जहाजातून बंदरांपर्यंत; तसेच तेल शुद्धीकरण प्रकल्प आणि स्थानके यांच्या दरम्यान केली जाणारी घातक पदार्थांची वाहतूक.
- (b) सदर अध्यादेशाला जोडलेल्या परिशिष्ट ॥ अन्वये 'सीआरझेड' । (1) च्या यादीत समाविष्ट नसलेली पेट्रोलियम पदार्थ आणि द्रवरूप नैसर्गिक वायू स्वीकारण्याची किंवा साठवणुकीची केंद्रे; तसेच द्रवरूप नैसर्गिक वायूची पुनर्भरण केंद्रे यांना सुरक्षाविषयक निकषांची परिपूर्ती करणे बंधनकारक असेल. यात पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालयाअंतर्गत येणारया तेल उद्योग सुरक्षा संचालनालयाने दिलेली; तसेच पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने घालून दिलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांचा समावेश असेल. तसेच, केंद्र सरकारच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडून नियमावलीच्या रूपात स्वीकार केलेल्या अशा पर्यावरणाशी संबंधित सुधारणा आणि आरोग्यरक्षणासाठीच्या अटी व शर्तीही यात समाविष्ट असतील.

(iii) मासे साठवणूक केंद्रांसह प्रक्रिया केंद्रे (माशांची अंडी उबविण्याची केंद्रे आणि नैसर्गिकरीत्या मासे वाळविण्याची केंद्रे वगळता) उभारणे वा त्यांचा विस्तार करणे; मात्र सध्या अस्तित्वात असलेली मत्स्य प्रक्रिया केंद्रे आधुनिकीकरणाच्या कारणास्तव जादा साधनसामग्री आणि प्रदूषण नियंत्रण प्रकल्पांसाठी 25 टक्के अधिक बैठकजागेचा वापर करू शकतील. तथापि, ती जागा सध्याच्या चटईक्षेत्राच्या प्रमाणाशी/ चटई क्षेत्र गुणोत्तर प्रमाण नियमावलीशी निगडित असेल. तसेच, जादा बैठक जागा सध्याच्या जागेपासून समुद्राच्या दिशेला नसेल, अशी अट आहे आणि राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळ किंवा प्रदूषण नियंत्रण समितीची परवानगी त्यासाठी घ्यावी लागेल.

(iv) सांडपाणी आणि दूषित पाण्याचा निचरा व वहन करणारया यंत्रणा उभारणे किंवा त्यांचा विस्तार करणे. खालील अपवाद वगळता :

- (a) पाणी (प्रदूषण नियंत्रण) कायदा, 1974 चे (कलम 1974 चे उपकलम 6) अंतर्गत परवाना घेऊन प्रक्रिया केलेले सांडपाणी जलस्रोतांमध्ये सोडणे.
- (b) पुराच्या पाण्याचा निकास.
- (c) किनारी नियमन विभागात येणारी परंतु 'सीआरझेड-1' यादीत समाविष्ट नसणारी हॉटेल किंवा बीच रेस्टॉरंट यांच्यातील सांडपाणी व टाकाऊ पदार्थांवर प्रक्रिया करणे.

(v) उद्योग, शहरे वा नगरे किंवा अन्य मानवी वसाहती, योजनांमधील प्रक्रिया न केलेल्या पाण्याचा निकास करण्याची प्रक्रिया सुरु असल्यास संबंधित अधिकार्यांनी ती या अध्यादेशापासून दोन वर्षांच्या आत थांबविली पाहिजे.

(vi) जमीन भरणेच्या अथवा अन्य कारणांनी शहरे किंवा नगरांमधील कचरा, उद्योगांमधील टाकाऊ घनपदार्थ, किंवा राख यांची विल्हेवाट लावणे; अशा प्रकारची कोणतीही प्रक्रिया सुरु असल्यास या अध्यादेशापासून एक वर्षांच्या आत ती थांबविली पाहिजे.

वरीलपैकी घटक 3 (v) आणि 3 (vi) साठी राज्य व केंद्रशासित प्रदेशांची सरकारे कृती आराखडा तयार करतील आणि किनारी प्रदेश आणि पाण्याच्या प्रदूषणाचा प्रश्न सोडविण्यासाठी कालबद्ध कार्यक्रमांतर्गत पुरेशी आर्थिक तरतूद करतील. हा अध्यादेश संमतीसाठी प्राप्त झाल्यापासून सहा महिन्यांच्या आत राज्यांनी हा कृती आराखडा पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाला सादर करावयाचा आहे. त्यानंतर राज्य व केंद्रशासित प्रदेशांच्या सरकारांनी या कृती आराखड्याची कालबद्ध रीतीने अंमलबजावणी करावयाची आहे. पर्यावरण आणि वन मंत्रालय; तसेच केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळ या अंमलबजावणीवर लक्ष ठेवतील.

(viii) औष्णिक वीजनिर्मिती केंद्रे व अन्य उद्योगांमधील राख किंवा अन्य टाकाऊ पदार्थांची विल्हेवाट लावणे.

(ix) समुद्र हटवून जमीन तयार करणे, बांध बांधणे किंवा अन्य मार्गांनी सागरी पाण्याच्या नैसर्गिक प्रवाहाला अडथळा करणे; अपवाद -

- (a) किनारी सुविधा - उदा. बंदरे, लहान अगर मोठा धक्का, गोदी, नौकांसाठी मार्ग, सागरी जोड, स्तंभ आदी - विकसित करण्यासाठी; तसेच आणि अध्यादेशाच्या अंतर्गत परवानगी असलेल्या अन्य सुविधा पुरविण्यासाठी आवश्यक असलेले बांधकाम.
- (b) धूप रोखण्यासाठी 'ईआयए'सह अन्य शास्त्रीय अभ्यासावर आधारित उपाययोजना.
- (c) जलमार्ग, समुद्रधुनी आणि बंदरे यांची साफसफाई करण्यासाठी 'ईआयए'सह अन्य शास्त्रीय अभ्यासावर आधारित उपाययोजना.
- (d) 'ईआयए'सह अन्य अधिकृत राष्ट्रीय संस्थांनी केलेल्या शास्त्रीय अभ्यासावर आधारित वाळूच्या बंधारांच्या सुरक्षिततेसाठीचे उपाय, भरती नियंत्रक यंत्रणेची उभारणी, पुराचे पाणी वाहून जाण्यासाठी तयार करावयाची रचना; तसेच खारे पाणी गोडे करण्यासाठी आणि शुद्ध पाण्यासाठी उभारलेल्या यंत्रणा.

किनारपट्ट्यांमध्ये होत असलेल्या बदलांचा अभ्यास करण्यासाठी पर्यावरण आणि वन मंत्रालय शास्त्रीय संस्थांच्या मदतीने पाहणी करेल आणि 'अधिक धूप होणारया', 'मध्यम धूप होणारया' आणि 'कमी धूप होणारया किंवा स्थिर' अशा गटांमध्ये किनारपट्ट्यांची विभागणी करेल. राज्यातील अधिकारी/ सरकारी विभाग, तसेच शास्त्रीय संस्थांच्या मदतीने पर्यावरण आणि वन मंत्रालय किनारयांची धूप होण्याची कारणमीमांसा करेल. तसेच, धूप कमी करण्यासाठी ठराविक कालावधीत उपाययोजना करेल. हा कालावधी हा अध्यादेश जारी झाल्यानंतर दोन वर्षांपर्यंतचा असेल. हे काम पूर्ण होईपर्यंत 'अधिक धूप असलेल्या' किनारयावर कोणत्याही बंदराच्या कामाला परवानगी दिली जाणार नाही. किनारपट्ट्यांमध्ये होत असलेल्या बदलांचे केलेले हे वर्गीकरण किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यात नमूद केले जाईल.

(x) व्यावसायिक किंवा रहिवासी संकुले, हॉटेल, किंवा करमणूक केंद्रांसारख्या कामांसाठी समुद्र हटवून जमीन तयार करणे.

(xi) किनारयांवरील वाळू, खडक आणि अन्य वस्तूंचा उपसा; अपवाद -

(a) किनारी नियमन क्षेत्राबाहेर मिळू न शकणारी दुर्मिळ खनिजे.

(b) तेल आणि नैसर्गिक वायूचा शोध आणि वापर.

(xii) भरतीरेषेपासून 200 मीटरपर्यंतच्या क्षेत्रातील जमिनीतील पाण्याचा उपसा किंवा त्यासाठी यंत्रणेची उभारणी. (स्थानिक रहिवाशांच्या वापरात असलेल्या जमिनीव्यतिरिक्त.) 200 मीटर ते 500 मीटरपर्यंतच्या परिसरात पिण्याच्या पाण्याच्या, तसेच शेतीकामासाठी विहिरी खोदणे आणि मत्स्योत्पादनासाठी करण्यात येणारी खोदकामे केवळ मनुष्यबळ वापरून करण्यात येणार असतील, तरच परवानगी देण्यात यावी.

समुद्र, उपसागर आणि नदीमुखाच्या बाबतीत भरतीरेषेपासून 50 ते 200 मीटरदरम्यानच्या परिसरात, नद्या, सागरी फुगवटा आणि खाड्यांच्या बाबतीत 200 मीटर आणि किनारी नियमन क्षेत्र यांपैकी जे अंतर कमी असेल, तेथे पाण्याचा अन्य स्रोत उपलब्ध नसल्यास, अशा ठिकाणीच जमिनीखालच्या पाण्याचा उपसा केला जावा, तोही पारंपरिक विहिरी अथवा हातपंपांचा वापर करून आणि केवळ पिण्याच्या व घरगुती वापरासाठीच तो केला जावा. या बाबतीत राज्य सरकारे आणि केंद्रशासित प्रदेशातील प्रशासनाने घालून दिलेले नियम पाळणे बंधनकारक असेल.

(xiii) या अध्यादेशातील परिच्छेद क्र. 8 मध्ये उल्लेख केल्यानुसार, किनारी नियमन क्षेत्र-1 मध्ये बांधकाम करणे.

(xiv) भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषेच्या दरम्यान प्रक्रिया केलेले सांडपाणी वा अन्य घटक समुद्रापर्यंत वाहून नेण्यासाठी, गोडे पाणी थंड करण्याच्या हेतूने वाहून नेण्यासाठी, किंवा तेल, वायू वा अन्य घटक वाहून नेण्यासाठी उभारलेल्या, या अध्यादेशांतर्गत परवानगीस पात्र नसलेल्या वाहिन्या किंवा अन्य सुविधा.

(xv) या अध्यादेशांतर्गत परवानगी नसलेल्या, सुशोभीकरण, फेररचना अथवा अन्य कोणत्याही कारणासाठी वाळूच्या टेकड्या, ढिगारे, नैसर्गिक रचना बदलणे.

4. किनारी नियमन क्षेत्रात परवानगीस पात्र असलेल्या कृतीविषयीची नियमावली

4.1 परवानगीस पात्र असलेल्या कृतीबाबतची नियमावली पुढीलप्रमाणे - उपरोक्त परिच्छेद क्र. 3 अंतर्गत बंदी घातलेल्या कृतीच्या यादीव्यतिरिक्त अन्य कृती खालीलप्रमाणे -

(i) समुद्रमुख अथवा किनारी सुविधा अत्यावश्यक असलेल्या कृतीच किनारी नियमन क्षेत्रात परवानगीस पात्र असतील. तथापि, या अध्यादेशांतर्गत दिलेल्या यादीत समाविष्ट असलेले; परंतु पर्यावरण परिणाम मूल्यमापन अध्यादेश, 2006 च्या (एस. ओ. 1533 (ई), दिनांक 14.9.2006) कक्षेत येणारे प्रकल्प मंजूर करताना संबंधित राज्य किंवा केंद्रशासित प्रदेशाच्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधीकरणाची परवानगी अनिवार्य राहिल.

(ii) खालील कृतींसाठी भारत सरकारच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाची परवानगी अनिवार्य असेल.

- a) अणुऊर्जा खाते किंवा संरक्षण खात्याच्या गरजेची संबंधित ज्या सुविधांना समुद्रमुख वा सागरी सुविधांची आवश्यकता असेल, अशी बांधकामे (उदा. जहाज बांधणीसाठीचे लाकडी उतार, लहान-मोठे धक्के इ. - संरक्षण प्रकल्पांच्या वर्गीकृत चलनवलन साधनांव्यतिरिक्त) असे प्रकल्प त्या मंत्रालयाच्या खास अध्यादेशाद्वारे मंजूर केले जातील. किनारी नियमन क्षेत्रातील चलनवलन साधनांच्या यादीत, दुर्मिळातील दुर्मिळ अपवाद वगळता, रहिवासी इमारती, कार्यालयीन इमारती, रुग्णालये, कार्यशाळा आदींचा समावेश केला जाणार नाही.
- b) बांधकामास किंवा वापरास प्रारंभ केल्यापासून पाच वर्षे वैध असणारा परवाना संबंधित बांधकामांसाठी दिला जावा.
- c) बंदरे गोदी, छोटे-मोठे धक्के, जहाज बांधणीसाठीचे लाकडी उतार आदींचे बांधकाम व वापर.
- d) लाटांचा जोर कमी करण्यासाठीचा बंधारा, वाळूची धूप रोखण्यासाठीची संरक्षक भिंत आणि धूप रोखणारया अन्य यंत्रणांची उभारणी व वापर.
- e) दीपगृहांचे बांधकाम व वापर.
- f) वाहिन्या, वहनमाध्यमे आणि प्रक्षेपण यंत्रणांची बांधकामे.

g) तेल आणि नैसर्गिक वायूंचा शोध आणि उपशासाठी केलेली खोदकामे आणि त्यासाठी आवश्यक अशा सर्व यंत्रणांची उभारणी.

(iii) समुद्रमुखाची गरज असलेल्या कच्च्या मालाची वाहतूक सुविधा, औष्णिक ऊर्जा प्रकल्पांना थंड पाणी पुरविण्याची, तसेच सांडपाणी वहनाची सुविधा.

(iv) या अध्यादेशाच्या परिच्छेद क्र. 8 मध्ये विदित केलेल्या किनारी नियमन क्षेत्रातील गृहनिर्माण योजना.

(v) दुर्मिळ खनिजांचा उपसा.

(vi) केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने मंजुरी दिलेल्या विशेष आर्थिक क्षेत्रांच्या बृहत आराखड्यात समाविष्ट असलेल्या निर्दिष्ट कृती/सुविधा. किनारी नियमन क्षेत्रात वर्गीकृत केलेल्या विशेष प्रकल्पांची आणि अन्य माहिती देणे आवश्यक आहे.

(vii) अपारंपरिक स्रोतांचा वापर करून वीजनिर्मिती करण्याच्या सुविधा, खारे पाणी गोडे करण्याचे प्रकल्प आणि हवामानाचा वेध घेणारी रडार.

(viii) a) पुरातत्त्वशास्त्रदृष्ट्या आणि ऐतिहासिकदृष्ट्या महत्त्वाच्या इमारती b) वारसायादीतील बांधकामे आणि सार्वजनिक उपयोगाच्या इमारती पाडणे वा त्यांची फेरउभारणी. सार्वजनिक वापराच्या इमारतींमध्ये प्रार्थनास्थळे, शिक्षणसंस्था, रुग्णसुविधा आणि सांस्कृतिक केंद्रांचा अंतर्भाव आहे.

(ix) 20000 चौरस मीटर किंवा त्याहून अधिक क्षेत्र व्यापणारया कोणत्याही बांधकामास, किंवा वसाहतीच्या कामास पर्यावरण परिणाम मूल्यमापन अध्यादेश, 2006 अन्वये परवाना मिळविणे बंधनकारक आहे. 20000 चौरस मीटर क्षेत्रापेक्षा लहान प्रकल्पांच्या बाबतीत संबंधित नियोजन अधिकार्यांनी, किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या शिफारशीनंतर, या अध्यादेशाच्या कक्षेत परवाना द्यावा.

4.2 परवानगीप्राप्त कृतींना मंजुरी देण्याची प्रक्रिया

या अध्यादेशाच्या कक्षेत येणारया सर्व प्रकल्पांना खाली विहित केलेल्या प्रक्रियेद्वारे मंजुरी देण्यात येईल.

(i) किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशाच्या कक्षेत येणारया प्रकल्पाच्या अधिकार्यांनी पूर्वपरवानगीसाठी किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाला खालील कागदपत्रे सादर करणे बंधनकारक आहे.

a) नमुना I (या अध्यादेशातील परिशिष्ट- IV)

- b) जलद पर्यावरण परिणाम मूल्यमापन अहवाल. (सागरी आणि भूपर्यावरण परिणाम मूल्यमापन अहवालासह) बंदरे आणि किनारी गरजांसाठी पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने वेळोवेळी दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार सर्वसमावेशक पर्यावरण परिणाम मूल्यमापन अहवाल.
- c) आपत्कालिन व्यवस्थापन अहवाल आणि धोका व्यवस्थापन अहवाल.
- d) अधिकृत संस्थेने आरेखित केलेल्या भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषा दर्शविणारा सागरी नियमन क्षेत्राचा नकाशा (1 : 4000 प्रमाणात काढलेला)
- e) उपरोक्त नकाशावर ठेवून तयार केलेला प्रकल्पाचा आराखडा.
- f) प्रकल्पाच्या ठिकाणापासून सात किलोमीटरची त्रिज्या किनारी नियमन क्षेत्राच्या नकाशात दिसायला हवी. किनारी नियमन क्षेत्राच्या नकाशात या क्षेत्रातील I,II,III आणि IV हे विभाग दिसायला हवेत.
- g) सांडपाणी आणि टाकाऊ घनपदार्थ यांची कल्पना करून संबंधित प्रकल्पाला प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने/ समित्यांनी दिलेला ना हरकत दाखला.

ii) संबंधित किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाने सर्व कागदपत्रे किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडा आणि किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशानुसार आहेत की नाहीत, हे तपासून पाहावे आणि ती प्राप्त झाल्यापासून 45 दिवसांच्या आत पुढील यंत्रणांकडे शिफारशी कराव्यात.

- a) प्रकल्प प्रदूषण परिणाम मूल्यमापन अध्यादेश, 2006 च्या कक्षेत येत असल्यास SEAC किंवा EAC कडे.
- b) प्रकल्प किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशाच्या कक्षेत येत असल्यास पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडे किंवा राज्य सरकारकडे.
- iii) किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या शिफारशींवर पर्यावरण आणि वन मंत्रालय, किंवा राज्य सरकार विचार करेल आणि परवानगी देण्यासंबंधीचा निर्णय साठ दिवसांच्या आत घेईल.
- iv) प्रकल्पाची वैधता मुदत

किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशाच्या कक्षेत येणार्या प्रकल्पाला परवानगी दिल्यापासून ती पाच वर्षांसाठी वैध राहिल.

(v) परवानगीपश्चात देखरेख

(a) परवानगीपूर्वी घालून दिलेल्या पर्यावरणविषयक अटी व नियमांचे पालन होत असल्याबद्दलच्या अनुपालन अहवालाच्या प्रती संबंधित प्रकल्पाच्या व्यवस्थापनाने प्रत्येक वर्षी 1 जून आणि 1 डिसेंबर रोजी संबंधित नियामक प्राधिकरणांकडे सादर करणे अनिवार्य असेल.

(b) प्रकल्प व्यवस्थापनाने सादर केलेला अनुपालन अहवाल हा सार्वजनिक दस्तावेज असेल. संबंधित नियामक प्राधिकरणाने लेखी मागणी केल्यास तो कोणालाही उपलब्ध करून दिला पाहिजे. यातील सर्वात ताजा अनुपालन अहवाल संबंधित नियामक प्राधिकरणाने स्वतःच्या वेबसाईटवर उपलब्ध केला पाहिजे.

(vi) परवानगी प्रक्रियेतील पारदर्शकता

- a. किनारी प्रदेश व्यवस्थापन प्राधिकरणांच्या कार्यपद्धतीत पारदर्शकता आणण्यासाठी स्वतःची वेबसाईट तयार करणे आणि ती सर्वांसाठी खुली ठेवणे प्रत्येक किनारी प्रदेश व्यवस्थापन प्राधिकरणाला बंधनकारक असेल. प्राधिकरणाची कार्यक्रमपत्रिका, इतिवृत्ते, घेतलेले निर्णय, परवानगीपत्रे, नियमांचा भंग, त्यावर केलेली कारवाई, न्यायालयीन खटले यांसह किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडाही या वेबसाईटवर उपलब्ध केला पाहिजे.

5. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे तयार करणे

पर्यावरण आणि वन मंत्रालयांतर्गत 'नॅशनल इन्स्टिट्यूट फॉर सस्टेनेबल कोस्टल झोन मॅनेजमेंट' (NISCZM) व राष्ट्रीय स्तरावरील शास्त्रीय संस्थांच्या माध्यमातून किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे तयार करून घेण्याची जबाबदारी पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाची असेल. राज्य सरकारे आणि केंद्रशासित प्रदेशांचे प्रशासन; तसेच अन्य घटकांशी सल्लामसलत करण्यात येईल. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे करण्यासाठी तांत्रिक आणि आर्थिक साह्य पर्यावरण आणि वन मंत्रालय देईल.

5.1 (i) धोकारेपेचे आरेखन : 'सर्व्हे ऑफ इंडिया' या देशभरातील किनारी प्रदेशांच्या सर्वेक्षणाच्या आधारे धोकारेपेचे आरेखन पर्यावरण आणि वन मंत्रालय करेल. भरती-ओहोटी, लाटा, समुद्राच्या पातळीतील वाढ आणि किनार्यांमधील बदल हे घटक विचारात घेऊन धोकारेपे निश्चित केली जाईल. पुढील पन्नास/शंभर वर्षांमध्ये भरती, लाटा आणि समुद्राची पातळी वाढल्यामुळे येणारे पूर दर्शविण्यासाठी धोकारेपेचा बाह्य आराखडा 0.5 मीटरच्या अंतराने भरतीरेपेपासून 7 किलोमीटर अंतरापर्यंत रेखाटण्यात येईल. पूर्वी संग्रहित केलेली माहिती आणि उपग्रहांवरून यापूर्वी काढलेल्या छायाचित्रांच्या आधारे किनारारेपे होत गेलेले आणि यापुढे संभवणारे बदल दर्शविण्यात येतील. धोकारेपेच्या बृहत नकाशाचे आरेखन 1 : 25,000 या प्रमाणात केले जाईल, तर स्थानिक नकाशांचे आरेखन 1 : 10,000 या प्रमाणात केले जाईल.

(ii) किनारी राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांनी किनारी नियमन क्षेत्राचे निश्चितीकरण आणि वर्गीकरण करण्याच्या दृष्टीने या अध्यादेशातील परिशिष्ट - 1 चा आधार घेऊन त्या-त्या प्रदेशांसाठीचे किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे हा अध्यादेश जारी झाल्यापासून एका वर्षाच्या आत तयार करावेत. हे किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे संबंधित किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाकडे देण्यात येतील आणि प्राधिकरणे या

आराखड्याला प्रसिद्धी देऊन पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 मध्ये विदित केल्यानुसार सर्व संबंधित घटकांकडून सूचना व हरकती मागवतील. या प्रक्रियेनंतर, राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेशांची सरकारे अंतिम किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडा सहा महिन्यांत तयार करतील आणि केंद्र सरकारच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडून या आराखड्याला मंजूरी घेतील. पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने तीन महिन्यांच्या आत किनारी प्रदेश व्यवस्थापन आराखड्यांचा अभ्यास करून मंजूरीबाबत निर्णय घ्यावयाचा आहे.

- (iii) मंजूर आराखड्यांच्या चौकटीत राहून, राज्य सरकारे, केंद्रशासित प्रदेशांचे प्रशासन, स्थानिक अधिकारी आणि संबंधित किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणांनी या अध्यादेशात नमूद केलेल्या विकासात्मक आणि अन्य कृती नियमित करावयाच्या आहेत.
- (iv) किनारी नियमन क्षेत्रातील सर्व विकासात्मक कृती या अध्यादेशाच्या आणि मंजूर झालेल्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यांच्या चौकटीतच संचलित करावयाच्या आहेत.
- (v) किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याला अंतिम स्वरूप दिल्यापासून पाच वर्षांनंतर राज्य किंवा केंद्रशासित प्रदेशांच्या विनंतीवरून त्यात बदल करता येईल.
- (vi) किनारी नियमन क्षेत्र, 2010 अंतर्गत किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याला मंजूरी मिळेपर्यंत, किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 1991 अन्वये मंजूर झालेले किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे वैध राहतील.

6. अध्यादेशाची अंमलबजावणी - या अध्यादेशाचा भंग झाल्यास खालीलप्रमाणे कारवाई करण्यात येईल

6.1 किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश 1991 चा भंग

- a) किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश 1991 चा भंग झाल्याची प्रकरणे राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांतील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणांनी हा अध्यादेश जारी झाल्यापासून तीन महिन्यांच्या आत उघड करावीत आणि सहा महिन्यांच्या आत पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अन्वये कारवाई करावी.
- b) किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 1991 चा भंग केल्याची उघड झालेल्या सर्व प्रकरणांबाबत संबंधित राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणांनी हा अध्यादेश जारी झाल्यापासून सहा महिन्यांच्या आत कारवाई करावी.
- c) किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 1991 चा भंग झाल्याच्या प्रकरणांचा सर्व तपशील आणि केलेल्या कारवाईचा तपशील संबंधित किनारी क्षेत्राच्या व्यवस्थापनासाठी खास तयार करण्यात आलेल्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरण; तसेच पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाच्या वेबसाईटवरून उघड केला जावा.

6.2 किनारी नियमन क्षेत्राची अंमलबजावणी

- a) पर्यावरण आणि वन मंत्रालय, दिल्ली, संबंधित राज्यांची/ केंद्रशासित प्रदेशांची सरकारे किंवा किनारी नियमन क्षेत्राशी संबंधित राज्य/ केंद्रशासित प्रदेश पातळीवरील संबंधित विभाग/ संस्था यांच्यावर किनारी नियमन क्षेत्र विधेयकाच्या अंमलबजावणीची जबाबदारी राहिल.
- b) फेरयाचिका क्र. 664 (1993) वर मे. सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशानुसार, किनारी नियमन क्षेत्र विधेयकाच्या अंमलबजावणीवर देखरेख करण्यासाठी केंद्र शासन एका अध्यादेशाद्वारे राष्ट्रीय किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाची (एनसीझेडएमए); तसेच संबंधित सर्व 13 राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमधील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणांची नियुक्ती करेल.
- c) असे असले तरी, पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अन्वये काढण्यात आलेल्या अन्य कोणत्याही अध्यादेशात समाविष्ट असलेले राष्ट्रीय किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरण; तसेच पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अंतर्गत स्थापन झालेली राज्य आणि केंद्र शासनाची किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणे किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश 2010 च्या अंमलबजावणीस बांधील असतील.
- d) किनारी नियमन क्षेत्र अधिनियम 2010 चा भंग झाल्यास संबंधितांविरुद्ध कारवाई करण्यासाठी राष्ट्रीय किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरण आणि राज्य किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरण यांना पर्यावरण (संरक्षण) कायदा 1986 अंतर्गत पुरेसे अधिकार दिले जातील.
- e) 6.2 (a) आणि (b) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या संस्था/ प्राधिकरणे पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अंतर्गत प्राप्त झालेले अधिकार आणि त्यांच्या कार्यप्रणालीचा वापर करून कोणतीही व्यक्ती, अधिकारी अथवा प्राधिकरणाला निर्देश देऊ शकतील आणि संबंधित व्यक्ती, अधिकारी वा प्राधिकरण या निर्देशांचे पालन करण्यास बांधील असतील.
- f) किनारी पर्यावरणाला मोठा धोका असल्यामुळे निर्देशांविरुद्ध हरकती उपस्थित करण्याची संधी देणे योग्य ठरणार नाही, असे पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाला, राष्ट्रीय किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाला, किंवा राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणांना वाटले, तर ती तसे करू शकतात. निर्देशांची कारणे लेखी स्वरूपात देण्यात येणार असल्यामुळे, हरकती उपस्थित करण्याची संधी उपलब्ध न करता असे निर्देश दिले जाऊ शकतात.

7. किनारी नियमन क्षेत्राचे वर्गीकरण -

- (i) किनारी परिसर आणि सागरी क्षेत्राच्या संरक्षणाच्या दृष्टीने सागरी नियमन क्षेत्राची वर्गवारी पुढीलप्रमाणे करता येईल. -

(I) किनारी नियमन क्षेत्र - I -

A. किनारी क्षेत्राची एकसंधता टिकवून ठेवण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावणारी जीवशास्त्रीयदृष्ट्या संवेदनशील आणि भू-वनस्पतिशास्त्रीयदृष्ट्या वैशिष्ट्यपूर्ण क्षेत्रे.

a) पाणवनस्पतींचा परिसर. पाणवनस्पती असलेला परिसर 1000 चौरस मीटरपेक्षा जास्त असेल, तर 50 मीटर राखीव क्षेत्र उपलब्ध करून देता येईल.

b) प्रवाळ किंवा प्रवाळयुक्त खडक आणि तत्संबंधित जैवविविधता.

c) वाळूच्या टेकड्या.

d) जीवशास्त्रीयदृष्ट्या क्रियाशील दलदलीचे प्रदेश.

e) वन्यजीव (संरक्षण) कायदा 1972, जंगले (संवर्धन) कायदा 1980, तसेच पर्यावरण (संरक्षण) कायदा 1986 अंतर्गत संरक्षित करण्यात आलेली राष्ट्रीय उद्याने, सागरी जीव उद्याने, वन्यजीवांची आश्रयस्थाने, वन्यजीवांची मूलस्थाने आणि अन्य क्षेत्रे.

f) खारी दलदल.

g) कासवांची विणीची ठिकाणे.

h) 'हॉर्स शू' खेकड्यांची मूलस्थाने.

i) सागरी गवताचे वाफे.

j) पक्ष्यांची विणीची ठिकाणे.

k) पुरातत्त्वदृष्ट्या महत्त्वाची आणि वारसायादीतील स्थळांचे परिसर/संरचना.

B. ओहोटीरेषा आणि भरतीरेषा यांच्या मधील परिसर; आणि

C. समुद्राची पातळी वाढल्यामुळे प्रलयप्रवण बनलेला परिसर.

(II) किनारी नियमन क्षेत्र - II -

किनारपट्टीपर्यंत किंवा किनारपट्टीच्या अगदी जवळपर्यंत विस्तारित झालेला विकसित परिसर. येथे 'विकसित परिसर' म्हणजे, नगरपालिकेच्या हद्दीत येणारा प्रकल्प, किंवा अशी कोणतीही कायदेशीर

अस्तित्व असलेली नागरी वसाहत, जेथे भरपूर बांधकामे झाली आहेत, आणि ज्या वसाहतीला सांडपाणी व्यवस्थापन, रस्ते; तसेच पाणी आणि गटारांसारख्या अन्य पायाभूत सुविधा पुरविण्यात आल्या आहेत.

(III) किनारी नियमन क्षेत्र - III -

तुलनात्मकदृष्ट्या कमी हानी पोचलेला; तसेच वर्ग I आणि II मध्ये न मोडणारा परिसर. यात ग्रामीण किनारी क्षेत्राचा (विकसित आणि अविकसित); तसेच जेथे तुलनेने कमी बांधकामे झाली आहेत, अशा नगरपालिकेच्या अखत्यारीतील किंवा अन्य कायदेशीर अस्तित्व असलेल्या नागरी वसाहतींच्या क्षेत्राचा समावेश केला.

(IV) किनारी नियमन क्षेत्र - IV-

- A. भरतीरेषेपासून समुद्राच्या दिशेचा बारा सागरी किलोमीटरचा जलप्रदेश.
- B. वर्षातील सर्वात कोरड्या ऋतूत ज्या प्रदेशाचा हजारातील पाचवा भाग भरतीमुळे जलमय होतो, अशा भरतीप्रभावित अन्य जलप्रदेशांचा या भागात समावेश करता येईल.

(V) विशेष देखभालीची गरज असलेली क्षेत्रे

- A. बृहन्मुंबई आणि नवी मुंबई पालिकांच्या क्षेत्रात मोडणारे आणि महाराष्ट्र शासनाने विदित केलेले किनारी नियमन क्षेत्र.
- B. सागरी फुगवटा आणि त्यांमधील बेटे यांसह केरळमधील किनारी नियमन क्षेत्र.
- C. पश्चिम बंगालमधील सुंदरबन विभाग.
- D. गोव्यातील किनारी नियमन क्षेत्र.

8. चलनवलनासाठी निकष आणि नियमावली

(i) धोकादायक क्षेत्रात उभारण्यात यावयाच्या प्रकल्पांमध्ये पुरेशा सुरक्षाविषयक उपाययोजना अंगभूत असाव्यात अथवा पुरविल्या जाव्यात.

(ii) किनारी नियमन क्षेत्रातील विविध उपप्रकारांमध्ये विकास आणि बांधकामे करताना ती राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेश पातळीवर खालील निकषांच्या आधारे नियंत्रित केली जावीत. -

I. किनारी नियमन क्षेत्र - 1-

(i) खालील अपवाद वगळता किनारी नियमन क्षेत्रात बांधकामांना परवानगी देऊ नये.

- (a) अणुऊर्जा विभागाशी संबंधित प्रकल्प;
- (b) वाहिन्या, वहनयंत्रणा आणि प्रक्षेपण यंत्रणा;
- (c) किनारी नियमन क्षेत्र -I मध्ये परवानगीप्राप्त असलेल्या प्रकल्पांना पुरविल्या जाणारया सुविधा;
- (d) चक्रीवादळाच्या हालचालींवर देखरेख ठेवणारे आणि हवामानाचा अंदाज वर्तविणारे भारतीय हवामानशास्त्र विभागाचे रडार उभारणे.
- (e) बंदराला जोडणारे रेल्वेमार्ग व रस्ते, भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषेमधील लाटांच्या प्रवाहाला अडथळा न करता, जमीन अथवा खांबांवर उभारणे.
- (f) नवी मुंबईसाठी हरितक्षेत्र विमानतळाचा आणि आनुषंगिक बाबींचा विकास.
- (ii) भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषेमधील जीवशास्त्रीयदृष्ट्या संवेदनशील नसणारया परिसरात खालील बाबींना परवानगी देता येईल.
 - (a) नैसर्गिक वायूचा शोध आणि उपसा.
 - (b) परिच्छेद (2) मध्ये निर्दिष्ट केलेली कामे.
 - (c) निर्दिष्ट क्षेत्रात समाविष्ट असलेल्या पारंपरिक मूलनिवासींच्या वसाहतींना आवश्यक असलेले दवाखाने, शाळा, पावसापासून संरक्षणासाठी सार्वजनिक निवारे, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे, पूल, रस्ते, धक्के, पाणीपुरवठा योजना, सांडपाणी निकास प्रकल्प, गटारे यांची बांधकामे किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या परवानगीने करण्यात यावीत. धोकादायक क्षेत्रात अशी विकासकामे करताना पुरेशा सुरक्षाविषयक उपाययोजना केल्या जाव्यात.
 - (d) सौरऊर्जेच्या साह्याने ऊर्ध्वपतन क्रिया करून मीठ तयार करणे.
 - (e) खारे पाणी गोडे बनविण्याचे प्रकल्प.
 - (f) खाद्यतेले, खते, अन्नधान्ये आदी घातक नसलेल्या वस्तूंचा निर्दिष्ट गोदींमध्ये साठा.
 - (g) दोन बंदरांना जोडणारे सागरी मार्ग आणि रस्ते, पाण्याच्या प्रवाहाला अडथळा न करता, जमिनीवर वा खांबांवर उभारणे.

II. किनारी नियमन क्षेत्र - II-

- i. परिसरात सध्या अस्तित्वात असलेल्या (किंवा किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यात समाविष्ट असलेल्या) रस्त्यापासून किंवा अधिकृत इमारतीपासून किंवा कोणताही रस्ता किंवा अधिकृत इमारत नसेल, तर धोकारेषेपासून जमिनीच्या बाजूकडेच बांधकामांना परवानगी दिली जाईल. अस्तित्वात असलेले आणि प्रस्तावित रस्ते/अस्तित्वात असलेल्या अधिकृत इमारतीपासून जमिनीच्या बाजूकडे परवानगी देताना स्थानिक शहरातील नियोजनविषयक नियमावलीचे (सध्या अस्तित्वात असलेल्या फ्लोअर स्पेस इंडेक्स/फ्लोअर एरिया रेशोसह) पालन केले

जाईल. येथे 'सध्या अस्तित्वात असलेल्या', म्हणजे 19. 2. 1991 रोजी अस्तित्वात असलेल्या.

समुद्राच्या बाजूला बांधण्यात येत असलेल्या कोणत्याही नव्या रस्त्यापासून (किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यात प्रस्तावित असलेले रस्ते वगळता) जमिनीकडील बाजूस नव्या बांधकामांना परवानगी देण्यात येणार नाही;

सध्या अस्तित्वात असलेले रस्ते /अधिकृत इमारती, किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यात प्रस्तावित केलेले रस्ते, नवे रस्ते यांना आधारभूत मानून तयार केलेले बांधकामांवरील हे निर्बंध राज्याच्या नगरविकास प्राधिकरणाच्या गृहनिर्माण अशा प्रकल्पांना लागू होणार नाहीत, ज्यांच्या बांधकामाचा किमान एक टप्पा 19.2.1991 पूर्वी सुरू झाला आहे आणि राज्य शासन/ स्थानिक प्रशासनाकडून त्यासाठीचे सर्व आवश्यक परवाने 19 फेब्रुवारी 1991 पूर्वी घेण्यात आले आहेत. अशा सर्व प्रकरणांमध्ये पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडून प्रत्येक प्रकल्पासाठी स्वतंत्र मंजूरीची आवश्यकता असेल;

ii) अधिकृत इमारतींची पुनर्बांधणी करताना फ्लोअर स्पेस इंडेक्स/ फ्लोअर एरिया रेशो यांबाबतचे सध्याचे निकष लागू राहतील आणि इमारतींच्या वापरात बदल करता येणार नाही;

iii) इमारतींचा आराखडा आणि बांधकाम हे परिसर, पर्यावरण आणि स्थानिक वास्तुकलेशी सुसंगत असेल;

iv) पेट्रोलियम उत्पादने आणि द्रवरूप नैसर्गिक वायू यांचे उत्पादन आणि साठा करणाऱ्या सुविधांची उभारणी या अध्यादेशातील परिशिष्ट ॥ अन्वये, तर द्रवरूप नैसर्गिक वायूच्या पुनर्भरणाच्या सुविधांची उभारणी परिच्छेद 2 (ii) मधील अटीनुसार करण्यात यावी;

v) खारे पाणी गोडे बनविण्याचे प्रकल्प आणि आनुषंगिक सुविधा;

vi) खाद्यतेले, खते आणि अन्नधान्यांसारख्या घटक नसलेल्या पदार्थांचा साठा निर्दिष्ट गोदींमध्ये करणे;

vii) अपारंपरिक स्रोतांचा वापर करून ऊर्जानिर्मिती करण्याच्या सुविधांची उभारणी.

III. किनारी नियमन क्षेत्र - III -

A. भरतीरेषेपासून जमिनीकडील 200 मीटरचा परिसर ना-विकास क्षेत्र म्हणून घोषित करण्यात यावा.

(i) निर्दिष्ट बंदरांच्या हद्दीत किंवा विशेष आर्थिक क्षेत्रात मोडणाऱ्या परिसरात असा परिसर येत असेल, तर ना-विकास क्षेत्राची अट शिथिलक्षम असेल;

(ii) सध्याचे फ्लोअर स्पेस इंडेक्स/ सध्याचे क्षेत्र आणि विस्तार यांच्या मर्यादा न ओलांडता केली जाणारी अस्तित्वात असलेल्या इमारतींची दुरुस्ती/ पुनर्बांधणी वगळता संबंधित क्षेत्रात नव्या बांधकामांना परवानगी देण्यात येणार नाही. या इमारतींचा वापर या अध्यादेशान्वये परवानगीप्राप्त असलेल्या कारणांसाठीच व्हायला हवा;

(iv) तथापि, या क्षेत्रात जागेचा खालीलप्रमाणे वापर/ कृती परवानगीस पात्र असेल: शेती, बागायती, बागा, कुरणे, उद्याने, खेळाची मैदाने, वनशेती;

(v) आण्विक ऊर्जेच्या विकासाशी संबंधित असलेले प्रकल्प;

(vi) दुर्मिळ खनिजांचे उत्खनन;

(vii) समुद्राच्या पाण्यापासून मिठाची निर्मिती;

(viii) पेट्रोलियम उत्पादने आणि द्रवरूप नैसर्गिक वायूंची परिशिष्ट - II मध्ये निर्दिष्ट केल्यानुसार निर्मिती आणि साठा;

(ix) परिच्छेद क्र. 2 (ii) मध्ये दिलेल्या नियमावलीचे पालन करून द्रवरूप नैसर्गिक वायूच्या पुनर्भरणाची सुविधा;

(x) अपारंपरिक स्रोतांचा वापर करून ऊर्जा निर्मिती करण्याच्या सुविधांची उभारणी;

(xi) खारे पाणी गोडे बनविण्याचे प्रकल्प आणि आनुषंगिक सुविधांची उभारणी;

(xii) हवामान अंदाजासाठी रडार;

(xiii) पारंपरिक मूलनिवासींच्या वसाहतींना आवश्यक असलेले दवाखाने, शाळा, पावसापासून संरक्षणासाठी सार्वजनिक निवारे, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे, पूल, रस्ते, धक्के, पाणीपुरवठा योजना, सांडपाणी निकास प्रकल्प, गटारे यांच्या बांधकामांसाठीची परवानगी केंद्र शासनाकडून किंवा किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाकडून प्रत्येक कामासाठी स्वतंत्रपणे घेण्यात यावी;

(xiv) घरगुती सांडपाणी वहन, प्रक्रिया आणि निकाससाठी प्रदूषण नियंत्रण मंडळ/ समितीच्या मंजूरीने शौचालये आणि पूरक सुविधा पुरविणे;

(xv) स्थानिक मच्छीमार समुदायांसाठी मासे वाळविण्याची जागा, लिलावगृहे, जाळे विणण्याची जागा, पारंपरिक नौकाबांधणीसाठी जागा, बर्फ फोडण्याची केंद्रे, मासे टिकविण्याच्या सुविधा आदी सुविधा पुरविणे.

B. 200 ते 500 मीटरमधील परिसर :-

(i) भरतीरेषेपासून 200 ते 500 मीटरदरम्यानच्या भूखंडाचा विकास करणे (पर्यटक आणि प्रवाशांच्या तात्पुरत्या निवासासाठी पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडून पूर्वपरवानगी मिळालेली हॉटेल/ बीच रेसॉर्टस) किनारी नियमन क्षेत्र ॥ अन्वये विशेषित केले असून, त्यासाठी परिशिष्ट ॥ मधील अटी आणि मार्गदर्शक नियमावली लागू होते.

(ii) पेट्रोलियम उत्पादने आणि द्रवरूप नैसर्गिक वायूंची परिशिष्ट - ॥ मध्ये निर्दिष्ट केल्यानुसार निर्मिती आणि साठा;

(iii) परिच्छेद क्र. 2 (ii) मध्ये दिलेल्या नियमावलीचे पालन करून द्रवरूप नैसर्गिक वायूच्या पुनर्भरणाची सुविधा;

(iv) खाद्यतेले, खते आणि अन्नधान्यांसारख्या घटक नसलेल्या पदार्थांचा साठा निर्दिष्ट गोर्दीमध्ये करणे;

(v) पाणी गोडे बनविण्याचे प्रकल्प आणि आनुषंगिक सुविधांची उभारणी;

(vi) अपारंपरिक स्रोतांचा वापर करून ऊर्जा निर्मिती करण्याच्या सुविधांची उभारणी;

(vii) वसाहतींमधील पारंपरिक हक्कांच्या कक्षेत येणाऱ्या आणि नेहमीच्या वापराच्या घरांची उभारणी/ फेरउभारणी (उदाहरणार्थ, मच्छीमारांची गावे आणि गोठे). अशा घरांच्या उभारणी/ फेरउभारणीसाठीची परवानगी घरांची एकूण संख्या सध्याच्या घरांच्या दुपटीपेक्षा अधिक नसण्याच्या अटीवर दिली जाईल. अशा इमारतींच्या सर्व मजल्यांवरील क्षेत्र भूखंडाच्या क्षेत्राच्या 33 टक्क्यांपेक्षा अधिक असता कामा नये. बांधकामाची एकूण उंची 9 मीटरपेक्षा अधिक असता कामा नये आणि बांधकाम दुमजलीहून अधिक मजल्यांचे नसावे;

(viii) या अध्यादेशांतर्गत परवानगीप्राप्त कारणांसाठी; तसेच आनुषंगिक कामांसाठी बांधकामास परवानगी असेल;

(ix) पावसापासून संरक्षणासाठी सार्वजनिक निवारे, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे, पाणीपुरवठा, सांडपाणी निकास, मैला निकास, रस्ते आणि पुलांसाठी राज्य शासन/ केंद्रशासित प्रदेशाचे प्रशासन यांच्या अधिकृत यंत्रणा परवानगी देऊ शकतील. संबंधित पंचायतीचे सर्वाधिक क्षेत्र किनारी नियमन क्षेत्रात येत असेल आणि अन्य जागा उपलब्ध नसेल, तर अधिकृत सरकारी यंत्रणा स्थानिक मूलनिवासींसाठी शाळा आणि दवाखान्यांनाही परवानगी देऊ शकते;

(x) उपरोक्त (vii), (viii) आणि (ix) मधील अधिकृत इमारतींची पुनर्बांधणी किंवा फेररचना;

(xi) परवानाप्राप्त विशेष आर्थिक क्षेत्रातील माहिती-तंत्रज्ञान आणि इतर सेवा उद्योगांसारखे प्रदूषण न करणारे उद्योग, खारे पाणी गोडे बनविण्याचे प्रकल्प, बीच रेसॉर्ट्स आणि विशेष आर्थिक क्षेत्रासाठी आवश्यक इतर आनुषंगिक सुविधा, 'एसईझेड' प्राधिकरणाने मंजुरी दिली असल्यास पुरविता येतील;

(xii) नवी मुंबई येथील हरितक्षेत्र विमानतळ आणि आनुषंगिक सुविधा.

(IV) किनारी नियमन क्षेत्र -IV - मधील परिसर

(a) प्रक्रिया न केलेला मैला, प्रदूषणकारी घटक किंवा टाकाऊ घनपदार्थ टाकण्याची परवानगी नसेल. सांडपाणी आणि मैल्यावर प्रक्रिया करणारा सर्वसमावेशक आराखडा संबंधित शहरांनी हा अध्यादेश जारी झाल्यापासून एका वर्षाच्या आत तयार केला पाहिजे आणि दोन वर्षांत त्याची अंमलबजावणी केली पाहिजे.

(b) स्थानिक समुदायांकडून केली जाणारी मासेमारी आणि आनुषंगिक बाबींवर निर्बंध नसतील.

(V) विशेष देखभालीची गरज असलेले विभाग :-

1. बृहन्मुंबई आणि नवी मुंबई पालिकांच्या हद्दीत मोडणारे किनारी नियमन क्षेत्र

(i) पाणथळ वनस्पतींचे क्षेत्र कमी होणे, खाड्या आणि किनारयाजवळील पाण्याचे घनकचरा आणि प्रक्रिया न केलेले घटक सोडल्यामुळे होणारे प्रदूषण आदी पर्यावरणासंबंधीच्या बाबी विचारात घेऊन; तसेच समाजातील गरीब घटकांना उत्तम निवासस्थाने पुरविण्याची गरज विचारात घेऊन मंत्रालयाने मुंबई आणि नवी मुंबईतील किनारी नियमन क्षेत्रासाठी विशेष नियमावली तयार केली आहे. मुंबई आणि नवी मुंबईतील किनारी नियमन क्षेत्रातील सर्व विकासकामे खालीलप्रमाणे नियमित केली जावीत :-

(ii) परिच्छेद क्र. 6 (I) A मध्ये निर्देश केल्यानुसार किनारी नियमन क्षेत्र -I मध्ये येणारया कामांसाठी :-

(a) मुंबई आणि नवी मुंबईच्या विकास आराखड्यात मंजूर झालेले रस्ते, जोडरस्ते आणि संपर्कहीन ठिकाणांना जोडणारे रस्ते तयार करताना सागरी पाण्याच्या प्रवाहाला अवरोध होणार नाही, याची काळजी घेतली जावी. पाणवनस्पतींचे क्षेत्र अशा कामांमुळे बाधित झाले, तर ते पुन्हा विकसित केले जावे. अशा रस्त्यांच्या जमिनीकडील भागांना किनारी नियमन क्षेत्र -2- अन्वये मिळणारे फायदे मिळणार नाहीत.

- (b) मुंबई उच्च न्यायालयाने फेरयाचिका क्र. 3246 (2006) वरील निकालात दिलेल्या आदेशानुसार पाणवनस्पतींच्या क्षेत्राचे आरेखन केले जावे. आरेखित पाणवनस्पती क्षेत्रांच्या संरक्षणासाठी महाराष्ट्र सरकारने पुरेशा उपाययोजना कराव्यात.
- (c) किल्ले आणि जलदुर्गासह पुरातत्त्वदृष्ट्या महत्त्वाची आणि वारसायादतील ठिकाणे निश्चित करून त्यांचे जतन केले पाहिजे आणि त्यासाठी हा अध्यादेश जारी झाल्यापासून एक वर्षाच्या आत योग्य उपाययोजना केली पाहिजे.
- (d) पारंपरिक घनकचरा आणि अन्य टाकाऊ पदार्थ या ठिकाणी आढळून येता कामा नये.
- (e) नवी मुंबई येथील हरितक्षेत्र विमानतळाची उभारणी करताना पर्यावरणविषयक सुरक्षा उपाय योजण्याच्या दृष्टीने पूर्ण शास्त्रीय अभ्यास व्हावा, जेणेकरून नवी मुंबई परिसरातील किनारी पर्यावरणाला असलेला धोका टाळता येईल.
- (f) धोकारेपेपासून समुद्राच्या दिशेला असलेली निवासस्थाने आणि संरचनांच्या रक्षणासाठी राज्य सरकारने पुरेशा उपाययोजना कराव्यात. शास्त्रीय संशोधनानंतर योजण्यात येणारया सर्व कायमस्वरूपी आणि तात्पुरत्या उपाययोजनांचा यात समावेश असावा.
- (g) किनारी नियमन क्षेत्र -V मध्ये कोणत्याही प्रकारे धूप वा वाळूचे उत्खनन होता कामा नये. सध्या यापैकी काही सुरु असेल, तर तातडीने ते थांबवावे.
- (h) किनारी प्रदेशांचे आणि पाण्याचे टाकाऊ घनपदार्थ, प्रक्रिया न केलेले घटक, मैला आणि जमिनीची धूप यांमुळे होणारे प्रदूषण थांबविण्यासाठी राज्य सरकारने तातडीने उपाययोजना कराव्यात. यासाठी 3 (i) मध्ये निर्दिष्ट केलेला कृती आराखडा राबविण्यात येईल.

(iii) किनारी नियमन क्षेत्र - II परिसरात :-

- (a) हा अध्यादेश जारी करण्याच्या तारखेला अस्तित्वात असलेल्या (म्हणजे 19.2.1991 रोजी) शहर आणि ग्रामीण नियोजनाच्या नियमावलीत निर्दिष्ट केलेल्या निकषांनुसारच विकास आणि पुनर्विकासाची प्रक्रिया व्हावी.
- (b) विशिष्ट इमारतींच्या पुनर्विकासासाठी करण्यात येणारे बांधकाम सर्वात ताज्या नागरी किंवा ग्रामीण नियोजन नियमावलीत दिलेल्या फ्लोअर स्पेस इन्डेक्स/ फ्लोअर एरिया रेशोबाबतच्या निकषांनुसार केले जावे. अशा पुनर्विकास योजना सरकारी निधीतून केल्या जाव्यात ही अट असेल; जेणेकरून नागरिकांच्या गरजा भागविताना पर्यावरणाच्या सुरक्षेशी तडजोड केली जाणार नाही.
- (c) झोपडपट्टीवासियांसाठी स्थानिक नियमावलीनुसार सरकारी निधीतून झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना हाती घेतली जाईल.

(d) 20000 चौरस मीटरपेक्षा मोठ्या भूखंडावरील सर्व बांधकामे आणि टाउनशिप प्रकल्प पर्यावरण परिणाम मूल्यमापन अध्यादेश, 2006 चे निकष लावून मंजूर केले जातील. 20000 चौरस मीटरपेक्षा कमी क्षेत्रावरील प्रकल्पांना संबंधित नगरनियोजन अधिकार्यांची परवानगी आवश्यक असेल.

(iv) किनारी नियमन क्षेत्र - III मध्ये :-

- (a) किनारी नियमन क्षेत्र - II मधील सर्व खुल्या भूखंडांचे वर्गीकरण किनारी नियमन क्षेत्र - III मध्ये केले जाईल. हे विकास प्रतिबंधित क्षेत्र असेल.
- (b) किनारी नियमन क्षेत्र - II मध्ये समाविष्ट उद्याने, क्रीडांगणे आणि अन्य खुल्या जागांसाठी 15 टक्क्यांपर्यंतचा फ्लोअर स्पेस इन्डेक्स. मंजूर किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यात या जागांची वर्गवारी किनारी नियमन क्षेत्र - II अशी करून घेणे आवश्यक असेल. तथापि, अशा भूखंडांवरील बांधकामे फक्त नागरी सुविधा, स्टेडियम, व्यायामशाळा आदींपुरताच करता येईल आणि बांधकामांचा उद्देश मनोरंजन/क्रीडाविषयक सुविधा पुरविण्याचा असेल. अशा खुल्या जागांचा रहिवासी/व्यावसायिक वापर प्रतिबंधित करण्यात आला आहे.

2. केरळमधील किनारी नियमन क्षेत्र

- (i) केरळमधील सागरी फुगवट्याच्या क्षेत्रातील सर्व बेटे किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशाच्या अखत्यारीत आणण्यात येतील.
- (ii) सागरी फुगवट्यातील सर्व बेटांसाठी किनारी नियमन क्षेत्र भरतीरेषेपासून जमिनीच्या दिशेने 50 मीटर अंतरापर्यंतचे असेल.
- (iii) भरतीरेषेपासून 50 मीटर अंतराच्या आत सध्या अस्तित्वात असलेल्या स्थानिकांच्या घरांची दुरुस्ती आणि पुनर्बांधणी करण्यास परवानगी दिली जाईल. नव्या बांधकामांना परवानगी नसेल.
- (iv) भरती रेषेपासून जमिनीच्या दिशेने 50 मीटर अंतराबाहेर असणाऱ्या घरांची दुरुस्ती आणि पुनर्बांधणी स्थानिक पंचायतींच्या परवानगीने करता येईल.
- (v) मासेमारीचे धक्के, मासे वाळविण्याची जागा, जाळे विणण्याची जागा, पारंपरिक पद्धतीने केल्या जाणाऱ्या मत्स्यप्रक्रियेची केंद्रे, नौकाबांधणीच्या जागा, नौका दुरुस्तीच्या जागा यांसाठी 0 ते 50 मीटर अंतरातील क्षेत्र वापरता येईल.

3. गोव्यातील किनारी नियमन क्षेत्र

(i) गोवा किनारपट्टीवरील मच्छिमारांची गावे सर्वेक्षणाद्वारे निश्चित करून गोवा सरकारने ती नकाशावर आरेखित करावीत. मासेमारी; तसेच पारंपरिक मत्स्यप्रक्रिया केंद्रे, नौकाबांधणी आणि दुरुस्तीच्या जागा, जाळे विणण्याच्या जागा, बर्फनिर्मिती आणि साठवणूककेंद्रे, लिलावगृहे, धक्के आदी आनुषंगिक सुविधा संबंधितांना पुरविण्यात याव्यात.

(ii) किनारी नियमन क्षेत्रांतर्गत स्थानिकांच्या निवासस्थानांची दुरुस्ती व पुनर्बांधणी करण्यास परवानगी असेल.

(iii) जैववैज्ञानिकदृष्ट्या संवेदनशील आणि भरतीमुळे बाधित होणारया सखल प्रदेशांमध्ये - ज्यांना खजान जमिनी म्हणतात - त्यांचे आरेखन करण्यात यावे. अशा खजान जमिनींमधील पाणवनस्पतींचे संरक्षण केले जावे आणि खजान जमिनींसाठी व्यवस्थापन आराखडा तयार केला जावा. खजान जमिनींमध्ये कोणत्याही विकासकामांना परवानगी दिली जाऊ नये.

(iv) उपसागर आणि खाड्यांजवळील वाळूच्या टेकड्या, किनारे आदींचे सर्वेक्षण आणि आरेखन केले जावे. वाळूच्या टेकड्यांच्या परिसरात कोणत्याही व्यावसायिक कृतींना परवानगी दिली जाऊ नये.

(v) मॉर्जिम, गाल्गिबा आणि अगोंडा यांसारखे किनारे कासवांच्या विणीचे क्षेत्र म्हणून निश्चित करण्यात आले आहेत आणि वन्यजीव संरक्षण कायदा, 1972 अन्वये संरक्षित करण्यात आले आहेत. अशा क्षेत्रांचे सर्वेक्षण करून कासवांच्या विणीचे क्षेत्र संरक्षित करण्याच्या दृष्टीने व्यवस्थापन आराखडा तयार केला जावा. या कासवांच्या विणीच्या क्षेत्रांत कोणत्याही विकासकामांना परवानगी दिली जाऊ नये.

4. सुंदरबन आणि जैविकदृष्ट्या महत्त्वाची अन्य किनारी नियमन क्षेत्रे :-

(a) संपूर्ण सुंदरबन जैविक क्षेत्र; तसेच खंबातचे आखात, गुजरातमधील कच्छ आखात, महाराष्ट्रातील मालवण, वासासी- मानोरी, अचरा- रत्नागिरी, कर्नाटकातील कारवार आणि कूंडापूर, केरळमधील वेम्बानाद, ओरिसामधील भैतरकनिका, आंध्र प्रदेशातील कोरिंगम, पूर्व गोदावरी आणि कृष्णा यांसारखे जैविकदृष्ट्या महत्त्वाचे अन्य विभाग चिंताजनकरीत्या धोक्यात असलेले किनारी प्रदेश म्हणून घोषित केले जावेत.

(b) पाणवनस्पतींच्या क्षेत्रांचे संरक्षण आणि व्यवस्थापन, स्थानिक समुदायांच्या गरजा (उदा. दवाखाने, शाळा, पावसापासून बचावासाठी सार्वजनिक निवारे, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे, पूल, रस्ते, धक्के, पाणीपुरवठा, सांडपाणी व्यवस्थापन, मैला व्यवस्थापन); तसेच समुद्राची पातळी वाढल्यामुळे झालेले परिणाम आदी घटक विचारात घेऊन सदर अध्यादेश जाहीर झाल्यानंतर एक वर्षाच्या आत एकात्मिक नियोजन आराखडा तयार करण्यात यावा.

(c) पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अन्वये नागरिकांची मते जाणून घेतल्यानंतर सुंदरबन; तसेच जैविकदृष्ट्या महत्त्वाच्या अन्य क्षेत्रांचा एकात्मिक व्यवस्थापन आराखडा मंत्रालयाकडून मंजूर आणि अधिसूचित केला जाईल.

(d) अधिसूचित केलेल्या एकात्मिक विकास आराखड्याची अंमलबजावणी कालबद्ध पद्धतीने केली जाईल आणि त्यासाठी केंद्र व राज्य सरकार सहकार्य करेल.

(e) एकात्मिक विकास आराखडा मंजूर व अधिसूचित होईपर्यंतच्या कालावधीत स्थानिकांच्या पारंपरिक वस्त्यांच्या गरजांनुसार दवाखाने, शाळा, पावसापासून बचावासाठी सार्वजनिक निवारे, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे, पूल, रस्ते, धक्के, पाणीपुरवठा, सांडपाणी व्यवस्थापन, मैला व्यवस्थापन आदी सुविधांसाठीच्या बांधकामांना किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याच्या चौकटीत, प्रत्येक कामासाठी स्वतंत्र परवाना, या तत्त्वाने परवानगी दिली जाईल.

.....

परिशिष्ट ।

किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना

A. भरतीरेषेचे आरेखन

1. भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषेचे आरेखन पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने अधिकृत केलेल्या कोणत्याही संस्थेमार्फत 'नॅशनल सेंटर फॉर सस्टेनेबल कोस्टल झोन'च्या (एनसीएससीझेड) शिफारशीनुसार केले जावे.
2. भरतीरेषा/ ओहोटीरेषेचे आरेखन केंद्र शासनाने प्रमाणित केलेल्या संस्थेकडून किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन (सीझेडएम) नकाशावर 1 : 25,000 प्रमाणात केले जावे.
3. अधिकारी आणि स्थानिक प्रशासन यांना किनारी नियमन क्षेत्राचे आकलन व्हावे या हेतूने स्थानिक पातळीवरील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशे तयार केले जावेत. स्थानिक पातळीवरील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशे कॅडस्ट्रल प्रमाणानुसार; तसेच केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशाबरहुकूम तयार केले जातील.

B. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशे तयार करणे

4. 1 : 25,000 प्रमाणातील आधारभूत नकाशे सर्व्हे अफ इंडियाकडून प्राप्त केले जातील. ज्या ठिकाणी 1 : 25,000 प्रमाणातील नकाशे उपलब्ध नाहीत, तेथे आधारभूत नकाशा तयार करण्यासाठी 1 : 50,000

प्रमाणातील नकाशे मोठे करून 1 : 25,000 प्रमाणात आणले जातील. या नकाशांमधील प्रमाणित तपशील पुढीलप्रमाणे असतील :

एकक : 7.5 मिनिटे X 7.5 मिनिटे

गणन : सर्व्हे अफ इंडियाच्या 'शीट नंबरिंग सिस्टिम'नुसार

उभा आधारभूत घटक : एव्हरेस्ट किंवा डब्ल्यूजीएस 84

आडवा आधारभूत घटक : मध्य समुद्रपातळी

प्रदेशाची स्वाभाविक रचना : सर्व्हे अफ इंडियाच्या नकाशात दिलेल्या संबंधित प्रदेशाच्या स्वाभाविक रचनेत उपग्रहावरून प्राप्त ताज्या छायाचित्रांनुसार, किंवा हवाई छायाचित्रांनुसार आवश्यक बदल केले जातील.

5. आधारभूत नकाशावर दर्शविण्यात आलेली उच्च पाणीपातळी (एचडब्ल्यूएल) आणि निम्न पाणीपातळी (एलडब्ल्यूएल) किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशावर जशीच्या तशी उतरविली जाईल. भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषा आरेखित करताना जमिनीवरून घेतलेल्या/ उपग्रहांवरून घेतलेल्या/ हवाई छायाचित्रांमध्ये आढळलेले किनारी भू-रचनाशास्त्रीय तपशील, किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशानुसार उच्च पाणीपातळी/ निम्न पाणीपातळीमध्ये योग्य तडजोड करण्यासाठी वापरले जातील.

6. भरतीरेषा/ ओहोटीरेषा आरेखित करताना खालील भू-रचनाशास्त्रीय तपशील उपयोगात आणले जातील :

- पुढाण असलेल्या किनारयांच्या बाबतीत पावसाळी हंगामातील जमिनीच्या दिशेची सर्वोच्च पाणीपातळी
- खडक, भूशिर, कडे
- समुद्र हटविण्यासाठी उभारलेल्या भिंती, गोदीतून जहाजात माल चढविण्यासाठी केलेला धक्का

7. भरतीरेषेस अनुसरून 500 मीटरची रेषा आणि 200 मीटरची रेषा आरेखित केली जाईल.

8. भरतीरेषा (किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशात केलेल्या व्याख्येनुसार) आणि ओहोटीरेषा जमिनीवरील भरतीप्रभावित जलस्रोतांच्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांमध्येही आरेखित केली जाईल.

9. विविध कारी प्रदेशांचे वर्गीकरण किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशानुसार केले जाईल.

10. माहितीचे उपविभाग दर्शविण्यासाठी राष्ट्रीय/ आंतरराष्ट्रीयदृष्ट्या आदर्श मानलेल्या निकषांनुसार रंगसंकेत वापरले जातील.

C. स्थानिक पातळीवरील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशे :

स्थानिक पातळीवरील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशे हे किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याच्या अंमलबजावणीच्या दृष्टीने स्थानिक प्रशासन आणि अन्य संस्थांच्या वापरासाठी तयार केले जातील.

11. 1 : 3960 किंवा त्याहून थोडेफार कमी-अधिक प्रमाण घेऊन तयार केलेले कॅडस्ट्रल (ग्रामीण) नकाशे आधारभूत नकाशे म्हणून वापरण्यात येतील.

12. हे नकाशे महसूल विभागाच्या अधिकारयांकडे उपलब्ध असतात आणि आदर्श निकषांनुसार तयार केले जातात.

13. केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशातील भू-रचनाशास्त्रीय चिन्हांच्या / तपशिलांच्या पडताळणीच्या आधारे कॅडस्ट्रल नकाशात भरतीरेषा (किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशात केलेल्या व्याख्येनुसार) आणि ओहोटीरेषा आरेखित केली जाईल.

14. अशा प्रकारे आरेखित केलेली भरतीरेषा आधारभूत मानून 500 मीटर आणि 200 मीटरची रेषा आरेखित केली जाईल.

15. भू-रचनाशास्त्रीय चिन्हांच्या/ तपशिलांच्या आधारे जमिनीवरील भरतीप्रभावित जलस्रोतांच्या किनारी क्षेत्रातही भरतीरेषा (किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशात केलेल्या व्याख्येनुसार) आणि ओहोटीरेषा आरेखित केली जाईल.

16. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांमधील वर्गीकरण स्थानिक पातळीवरील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांवर जसेच्या तसे उतरविले जाईल.

17. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांवरील चिन्हेच वापरली जातील.

18. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांनुसारच रंगसंकेत वापरले जातील.

19. कॅडस्ट्रल नकाशांचे आरेखन केंद्र शासनाने मंजूरी दिलेल्या स्थानिक संस्थांमार्फत केले जाईल. स्थानिक संस्था या संबंधित राज्य/केंद्रशासित प्रदेशातील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या मार्गदर्शनाखाली काम करतील.

D. धोक्यांचे आरेखन

1. किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशातील परिच्छेद 5 मध्ये नमूद केलेल्या किनारी नियमन क्षेत्रे I, II, III, IV आणि V च्या आरेखनानुसार किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशे तयार केले जातील.
2. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांमध्ये जमीनवापर आराखडा स्पष्टपणे आरेखित केला जाईल आणि किनारी नियमन क्षेत्रांची (I) यादी तयार केली जाईल. परिच्छेद (I) A आणि B मध्ये दिलेल्या यादीनुसार सर्व किनारी नियमन क्षेत्रे (I) स्पष्टपणे आरेखित केली जातील आणि प्रत्येक किनारी नियमन क्षेत्राला (II) वेगळे रंगसंकेत दिले जातील; जेणेकरून प्रत्येक किनारी नियमन क्षेत्र (I) स्पष्टपणे ओळखू येईल.
3. 10000 चौरस मीटरपेक्षा अधिक क्षेत्र असलेल्या पाणवनस्पतींच्या परिसराभोवतीचे राखीव क्षेत्र हे पाणवनस्पतींच्या जागेसाठी वापरलेल्या रंगसंकेतापेक्षा वेगळ्या रंगाने सांकेतित केले जाईल. राखीव क्षेत्रही किनारी नियमन क्षेत्र - I म्हणूनच वर्गीकृत केले जाईल.
4. पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने आरेखित करावयाची धोकारेखा 1 : 25,000 प्रमाण घेऊन काढलेल्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशावर; तसेच कॅडस्ट्रल प्रमाणातील नकाशावर अध्यारोपित केली जावी.
5. किनारी नियमन क्षेत्र - II हे असे क्षेत्र असावे, ज्यावर बर्याच प्रमाणात बांधकामे झाली आहेत. मोकळ्या भूखंडांच्या 50 टक्के प्रमाणात बांधकाम झालेले भूखंड असावेत. तसेच, ही क्षेत्रे परिच्छेद क्र. 7 (II) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या निकषांमध्ये बसणारी असावीत.
6. किनारी नियमन क्षेत्र - II मध्ये मच्छीमारांची खेडी, मच्छीमार समुदायाची सार्वजनिक मालमत्ता, मच्छीमारीचे धक्के, मासे वाळविण्याचे कट्टे/ जागा, स्थानिक रहिवाशांसाठी केलेल्या मासेमारीच्या; तसेच दवाखाने, रस्ते, शाळा आदी पायाभूत सुविधा कॅडस्ट्रल प्रमाणातील नकाशामध्ये निर्दिष्ट कराव्यात.
7. किनारी नियमन क्षेत्र - IV मधील जलप्रदेश स्पष्टपणे आरेखित केला जावा. संबंधित जलप्रदेश समुद्र आहे, की खाडी, की खारया पाण्याचे सरोवर, की सागरी फुगवटा, की उपसागर याचे स्पष्ट आकलन व्हावे. अशा जलप्रदेशांच्या वर्गीकरणासाठी नौदल जलरेखांकन कार्यालयाच्या संज्ञा प्रमाणभूत मानल्या जाव्यात.
8. जलप्रदेशातील मच्छीमारी क्षेत्र आणि मत्स्यबीज पैदास केंद्रे स्पष्टपणे निर्दिष्ट केली जावीत.
9. केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या निकषांनुसार पाण्याचा दर्जा आधारभूत मानून जलप्रदेशाची प्रदूषण पातळी निर्दिष्ट केली जावी.
10. किनारी नियमन क्षेत्र - V मध्ये जमिनीचे नकाशे किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांवर अध्यारोपित केले जावेत आणि त्यात किनारी नियमन क्षेत्र I, II, III, IV आणि V चे स्पष्ट वर्गीकरण करण्यात यावे. समुद्राच्या बाजूकडील सध्याची विकासकामे स्पष्टपणे निर्दिष्ट केली जावीत.

11. चक्रीवादळे, वादळे, सुनामी यांसारख्या नैसर्गिक आपत्तींच्या वेळी बचावकार्य सुकर व्हावे, या हेतूने चक्रीवादळापासून बचावासाठी निवारे, पावसापासून बचावासाठी निवारे, हेलिपॅड आणि रस्त्यांच्या जाळ्यासह इतर पायाभूत सुविधा किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशात स्पष्टपणे निर्दिष्ट केल्या जाव्यात.

III. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यातील सुधारणा

1. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याच्या बाबतीत संबंधित राज्य/केंद्रशासित प्रदेशाच्या किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणाला काही शंका असेल, तर ते प्रकरण नॅशनल सेंटर फॉर सस्टेनेबल कोस्टल झोन'कडे न्यावे. संस्था ताज्या उपग्रह छायाचित्रांच्या आधारे आणि जमिनीवरील वास्तवाच्या आधारे आराखडा तपासून पाहील. सुधारित आराखडा पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडे पाठविला जाईल.
2. किनारी क्षेत्रांमधील गतिमान नैसर्गिक बदलांच्या पार्श्वभूमीवर, किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन नकाशांमध्ये दर पाच वर्षांनी सुधारणा केल्या जाव्यात.

IV. किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्याबाबत नागरिकांची मते.

- a) किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे तयार झाल्यानंतर त्याला मोठ्या प्रमाणावर प्रसिद्धी दिली जावी आणि पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अन्वये त्यावर हरकती, सूचना मागवाव्यात.
- b) सूचना आणि हरकतींचा विचार करून किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यात सुधारणा केल्या जाव्यात आणि पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाकडून मंजूरी मिळवावी.
- c) मंजूर झालेले किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाच्या; तसेच संबंधित राज्य व केंद्रशासित प्रदेशातील किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरणांच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करावेत आणि त्याचे दस्तावेज (हार्ड कॉपी) पंचायत कार्यालये, जिल्हाधिकारी कार्यालये आदी ठिकाणी उपलब्ध करून द्यावेत.

.....

परिशिष्ट II

विशेष संरक्षित किनारी क्षेत्रात (विशेष संरक्षित किनारी क्षेत्र - I(i) चा अपवाद वगळता) साठवणुकीस परवानगी असलेल्या पेट्रोलियम आणि रासायनिक पदार्थांची यादी.

(i) कच्चे तेल;

(ii) द्रवरूप पेट्रोलियम वायू;

- (iii) मोटर स्प्रिट;
- (iv) केरोसिन;
- (v) विमानाचे इंधन;
- (vi) हायस्पीड डिझेल;
- (vii) वंगण तेल;
- (viii) ब्यूटेन;
- (ix) प्रोपेन;
- (x) संकीर्ण (कॉम्प्रेसड) नैसर्गिक वायू;
- (xi) नाफ्ता;
- (xii) फर्नेस तेल;
- (xiii) सागरी गंधकाचा मोठा साठा;
- (xiv) द्रवरूप नैसर्गिक वायू;
- (xv) खते आणि खते तयार करण्यासाठी लागणारा कच्चा माल.

.....

परिशिष्ट - III

विशेष संरक्षित किनारी क्षेत्र - III मध्ये आणि विशेष संरक्षित किनारी क्षेत्र - II मध्ये प्रवासी आणि पर्यटकांच्या तात्पुरत्या निवासासाठी पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाच्या पूर्वपरवानगीने बीच रिसॉर्ट/हॉटेल उभारणीसाठी मार्गदर्शक नियमावली

विशेष संरक्षित किनारी क्षेत्र II आणि III म्हणून निश्चित केलेल्या परिसरात प्रवासी/पर्यटकांच्या तात्पुरत्या निवासाच्या दृष्टीने वन खात्याच्या पूर्वपरवानगीने बीच रिसॉर्ट/हॉटेलांचे बांध काम करण्यासाठी पुढील नियमांचे पालन करावे लागेल.

- a) प्रकल्पाचा प्रवर्तक धोकारेपेपासून समुद्राच्या दिशेने; तसेच भरतीरेषा आणि ओहोटीरेषा यांच्या मधील परिसरात कोणतेही बांधकाम करणार नाही.
- b) संबंधित क्षेत्राची भौगोलिक वैशिष्ट्ये आणि किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडे यांचा विचार करून केंद्र सरकारला योग्य वाटतील अशा नियम आणि निर्बंध घालून, त्यांची कारणे लेखी स्वरूपात देऊन एखाद्या बांधकामास परवानगी देऊ शकेल.

- c) खासगी मालमत्तांना वनस्पतींचे कुंपण आणि वनस्पतींनी वेढलेले काटेरी तारेचे कुंपण घालण्यास परवानगी दिली जाऊ शकेल; मात्र अशा प्रकारच्या कोणत्याही कुंपणामुळे किनाऱ्याकडे जाणारा मार्ग बंद होणार नाही, अशी अट असेल.
- d) वाळूच्या टेकड्यांचे सपाटीकरण करण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.
- e) गोल पोस्ट, नेट पोस्ट आणि लॅप पोस्ट वगळता खेळाच्या सुविधा पुरविण्यासाठी कोणतेही कायमस्वरूपी बांधकाम करता येणार नाही.
- f) परिसरातील भूजलाच्या नैसर्गिक प्रवाहाला अडथळा होत नसल्याबद्दल खात्री देणारे नाहरकत प्रमाणपत्र राज्याच्या भूजल प्राधिकरणातून मिळविले, तरच तळघराच्या बांधकामाला परवानगी देण्यात येईल. असे नाहरकत प्रमाणपत्र देण्यापूर्वी संबंधित राज्य भूजल प्राधिकरणाने केंद्र शासनाने दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचा विचार करावा.
- g) विकास-प्रतिबंधित क्षेत्रात कोणतेही बांधकाम करण्यास परवानगी दिली जाणार नसली, तरी एखाद्या भूखंडाच्या 'फ्लोअर स्पेस इंडेक्स'चे मोजमाप करताना त्या भूखंडाचा विकास-प्रतिबंधित क्षेत्रात येणारा हिस्साही जमेस धरला जाईल.
- h) अशा कोणत्याही भूखंडाचे क्षेत्रफळ 0.4 हेक्टरपेक्षा कमी असता कामा नये आणि सर्व मजल्यांचे मिळून बांधीव क्षेत्र भूखंडाच्या क्षेत्रफळाच्या 33 टक्क्यांहून अधिक असता कामा नये. म्हणजेच, 'फ्लोअर स्पेस इंडेक्स' 0.33 पेक्षा अधिक असता कामा नये. इमारत वगळता भूखंडाच्या उर्वरित भागावर योग्य प्रमाणात वनस्पतींची लागवड करण्यात यावी.
- i) बांधकाम परिसरातील निसर्गाशी सुसंगत आणि स्थानिक वास्तुकलेच्या शैलीनुसार करण्यात यावे.
- j) सर्वात वरच्या मजल्याच्या छपरापर्यंतची इमारतीची उंची 9 मीटरपेक्षा अधिक असता कामा नये आणि कोणतेही बांधकाम दोनपेक्षा अधिक मजल्यांचे नसावे. (तळमजला अधिक वरील एक मजला.)
- k) भरतीरेषेपासून 200 मीटरमध्ये भूगर्भातील पाण्याचा उपसा करता कामा नये; तसेच 200 मीटर ते 500 मीटरच्या मधील परिसरामध्ये असलेल्या भूगर्भातील पाण्याचा उपसा केंद्रीय/राज्य भूगर्भ मंडळाच्या परवानगीनेच करण्यात यावा.
- l) भरतीरेषेपासून 500 मीटरच्या परिसरात इमारतीच्या पायासाठी तसेच जलतरण तलावासाठी केलेल्या खोदकामाव्यतिरिक्त वाळू खणणे, पुळणीवर खोदकाम किंवा सपाटीकरण करण्यास परवानगी नसेल.
- m) संबंधित प्रकल्पाच्या आवारातील प्रक्रिया केलेले सांडपाणी, घनकचरा, कर्बोत्सर्जन आणि ध्वनिपातळी यांचे प्रमाण केंद्रीय/राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळे यांसह अधिकृत यंत्रणांनी ठरवून

दिलेल्या निकषांनुसार; तसेच पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 मधील तरतुदीनुसार असणे बंधनकारक आहे.

- n) सांडपाणी आणि घनकचऱ्यावर प्रक्रिया करण्यासाठी योग्य उपाययोजना करणे बंधनकारक आहे. समुद्राच्या पाण्यात अथवा समुद्रकिनार्यावर सांडपाणी आणि कचऱ्याचे उत्सर्जन होणार नाही, याची काळजी घ्यायला हवी.
- o) लोकांना समुद्रकिनार्यावर येणे-जाणे शक्य व्हावे, यासाठी कोणत्याही दोन हॉटेल/ रिसॉर्टच्या मधून 20 मीटर रुंदीची मोकळी जागा ठेवणे बंधनकारक असेल; आणि कोणत्याही परिस्थितीत ही मोकळी जागा 500 मीटरपेक्षा अधिक नसावी.
- p) कोणत्याही प्रकल्पांतर्गत वनजमिनीचा वापर वनविरहित कारणांसाठी करण्यात येणार असेल, तर वन (संरक्षण) कायदा, 1980 मधील तरतुदीनुसार प्रकल्पाला परवानगी मिळविणे आवश्यक ठरेल. तसेच, केंद्र आणि राज्य सरकारच्या इतर संबंधित कायद्यांचे पालन होणे आवश्यक आहे.
- q) राज्याच्या/केंद्रशासित प्रदेशाच्या पर्यटन खात्याची परवानगी घेणे बंधनकारक असेल.

II. जैविकदृष्ट्या संवेदनशील क्षेत्रात (उदा. सागरी अभयारण्ये, प्रवाळयुक्त खडक, मासे आणि इतर जलचरांचे प्रजननाचे ठिकाण, वन्यजीवांचे मूलस्थान आणि केंद्र/राज्य सरकारे आणि केंद्रशासित प्रदेशांनी अधिसूचित केलेले असे कोणतेही ठिकाण) बीच रिसॉर्ट/हॉटेलच्या बांधकामाला परवानगी नसेल.

.....

परिशिष्ट IV

किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेशाच्या अखत्यारीत येत असलेल्या प्रकल्पाच्या मंजूरीसाठी नमुना-

सर्वसाधारण माहिती :

प्रकल्पाचे नाव :

विचाराधीन असलेले पर्यायी ठिकाण/स्थळ :

प्रकल्पाचा आकार (संपूर्ण आकाराच्या प्रमाणात) :

संबंधित ठिकाणाचे किनारी नियमन क्षेत्र वर्गीकरण :

प्रकल्पाचा अंदाजित खर्च :

संपर्कासाठी तपशील :

(II) उद्योग

1. बांधकाम, चलनवलन, किंवा प्रकल्पात मोडणारया अशा कृती, ज्यामुळे स्थानिक परिसरात भौतिक बदल होणे अपेक्षित आहे (उदा. भूरचनाशास्त्र, जमिनीचा वापर, जलस्रोतांमधील बदल इत्यादी).

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 1.1 जमिनीच्या वापरातील, जमीन आरक्षणातील किंवा भूरचनेतील तात्पुरता किंवा कायमस्वरूपी बदल, जमीन वापरातील तीव्रतेसह (स्थानिक जागावापर आराखड्यानुसार)
- 1.2 मंजूर किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखड्यानुसार किनारी नियमन क्षेत्र वर्गीकरणाचे तपशील.
- 1.3 किनारी नियमन क्षेत्र - । मध्ये समाविष्ट आहे का?
- 1.4 किनारी नियमन क्षेत्र - । पासूनचे अंतर
- 1.5 पर्यावरण आणि वनखात्याने आरेखित केलेल्या धोकारेपेच्या आत समाविष्ट आहे का?
- 1.6 संबंधित क्षेत्र चक्रीवादळ, सुनामी, भरती, जमीन खचणे अथवा भूकंपप्रवण आहे का?
- 1.7 खारे पाणी ज्या क्षेत्रापर्यंत शिरते, त्या क्षेत्रात समाविष्ट आहे का?
- 1.8 संबंधित जमीन, वनीकरण, इमारत यांसाठीचा परवाना?
- 1.9 जमिनीचा सध्यापेक्षा वेगळा वापर प्रस्तावित आहे का?
- 1.10 बांधकामपूर्व तपासणी, उदा. कूपनलिका, मातीपरीक्षण इ.?
- 1.11 बांधकामाचे स्वरूप?
- 1.12 जुने बांधकाम पाडण्याच्या कामाचे स्वरूप?
- 1.13 बांधकामासाठी; किंवा तसेच बांधकाम मजुरांच्या तात्पुरत्या निवासासाठी वापरण्यात येणारी जागा?
- 1.14 जमिनीवरील बांधकाम, खोदकामाचे स्वरूप (संरचनेची लांबी, खोदकामातील उत्खनन आणि भराव)
- 1.15 उत्खनन आणि बोगदा काढण्यासारखी जमिनीखालील कामे?
- 1.16 समुद्र हटवून जमीन बनविण्याची कामे?
- 1.17 उत्खनन/ समुद्र हटविणे/ जमीन भराव/ उत्खनन केलेल्या मातीची विल्हेवाट वगैरे ?
- 1.18 समुद्रकिनारी करावयाची बांधकामे?
- 1.19 उत्पादन आणि वस्तू बनविण्याची प्रक्रिया?
- 1.20 वस्तू आणि उत्पादनाचा साठा करण्याची सुविधा?

- 1.21 घनकचरा आणि सांडपाण्यावर प्रक्रिया करण्याची सुविधा?
- 1.22 उत्पादनप्रक्रियेत सहभागी कामगारांसाठी दीर्घकालीन निवास व्यवस्था?
- 1.23 बांधकाम किंवा उत्पादनप्रक्रियेदरम्यान नवीन रस्ते, लोहमार्ग, सागरी मार्ग?
- 1.24 नवीन रस्ते, रेल्वे, हवाईमार्ग किंवा सध्याचे रस्ते, स्थानके, बंदरे, विमानतळ यांच्यात बदल करून तयार केलेल्या वाहतुकीच्या अन्य सुविधा?
- 1.25 सध्याच्या वाहतूक वळविण्यासाठी केलेले रस्ते बंद करणे किंवा वाहतुकीत बदल करण्यासाठी संरचनेत केलेले बदल?
- 1.26 नवीन किंवा अन्यत्र वळविलेल्या सध्याच्या वाहिन्या, नलिका?
- 1.27 धरणे, बंधारे, भूमिगत वाहिन्या, सध्याच्या जलस्रोतांची आणि प्रवाहांची बदललेली रचना अथवा अन्य बदल?
- 1.28 प्रवाह किंवा नदी ओलांडण्याची सुविधा?
- 1.29 भूपृष्ठापासून किंवा जलपातळीपासून प्रवाहांचे निगमन किंवा अन्यत्र वळविणे?
- 1.30 भूरचना, सांडपाणी व्यवस्थापन किंवा जलसंरचनांमध्ये बदल?
- 1.31 बांधकाम, प्रक्रिया किंवा प्रकल्पासाठी मनुष्यबळ आणि साहित्याची वाहतूक?
- 1.32 कामातील दीर्घकालीन विराम, संरचना सुटी करणे किंवा काम पुन्हा सुरू करणे?
- 1.33 पर्यावरणावर परिणाम करणारे, सध्या सुरू असलेले काम?
- 1.34 प्रकल्पस्थळी लोकांचे तात्पुरते किंवा कायमस्वरूपी स्थलांतर?
- 1.35 अपरिचित प्राणिजाती परिसरात आणणे?
- 1.36 स्थानिक प्राणिजाती किंवा जैवविविधतेची हानी?
- 1.37 अन्य काही प्रक्रिया?

2. नैसर्गिक स्रोतांचा बांधकामासाठी वा प्रकल्पाच्या चलनवलनासाठी वापर (उदा. जमीन, पाणी, खनिजे किंवा ऊर्जा, विशेषतः अपारंपरिक)

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 2.1 जमीन (विशेषतः अविकसित किंवा शेतजमीन) (एचए)
- 2.2 पाणी (अपेक्षित स्रोत आणि सध्याचे वापरकर्ते) एकक : एमटी
- 2.3 खनिजे (एमटी)

- 2.4 बांधकाम साहित्य - दगड, डबर, वाळू/ माती (अपेक्षित स्रोत - एमटी)
- 2.5 वनसंपत्ती आणि लाकूड (स्रोत - एमटी)
- 2.6 वीज आणि इंधनासह ऊर्जा (स्रोत, सध्याचे वापरकर्ते) एकक इंधन (एमटी), ऊर्जा (एमडब्ल्यू)
- 2.7 अन्य कोणतेही नैसर्गिक स्रोत (प्रमाणित एकके वापरावीत)

3. मानवी आरोग्यास किंवा पर्यावरणास हानिकारक असणारे किंवा वास्तविक वा संभाव्य चिंता उत्पन्न करणारे घटक व पदार्थांचा वापर, साठा, वाहतूक, हाताळणी किंवा उत्पादन.

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 3.1 मानवी आरोग्य किंवा पर्यावरणाला (स्थानिक प्राणिजाती आणि वनस्पती) धोकादायक (एमएसआयएचसी नियमांतर्गत) पदार्थ किंवा गटकांचा वापर
- 3.2 आजारांच्या वारंवारितेतील किंवा आजार पसरण्याच्या दिशेतील बदल (उदा. आजार पसरविणारे पाण्यातील कृमी)
- 3.3 लोकांच्या सुस्थितीतील बदल (उदा. जीवनमानातील बदलांमुळे झालेले)
- 3.4 प्रकल्पामुळे बाधित होऊ शकणारे लोकसमूह (उदा. रुग्णालयांमधील रुग्ण, लहान मुले, ज्येष्ठ नागरिक इ.)
- 3.5 इतर काही कारणे

4. बांधकाम, वापर किंवा काम बंद करताना उत्पादित होणारा घनकचरा (एमटी/ महिना)

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 4.1 टाकाऊ पदार्थ, जादा झालेले पदार्थ, किंवा खाणीतील टाकाऊ पदार्थ
- 4.2 कचरा (घरगुती किंवा व्यवसायस्थळातील कचरा)
- 4.3 धोकादायक कचरा (धोकादायक कचरा व्यवस्थापन नियमावलीनुसार)
- 4.4 औद्योगिक प्रक्रियेतील अन्य कचरा

- 4.5 अधिक झालेले उत्पादन
- 4.6 मैला किंवा अन्य प्रक्रिया न केलेले पदार्थ
- 4.7 बांधकाम किंवा इमारत पाडताना पडलेले राबिट
- 4.8 वापरून नष्ट होणारी यंत्रसामग्री आणि उपकरणे
- 4.9 दूषित माती किंवा अन्य सामग्री
- 4.10 कृषी कचरा
- 4.11 अन्य घनकचरा

5. प्रदूषण करणारे घटक किंवा अन्य धोकादायक, विषारी, अपायकारक घटकांचे हवेत उत्सर्जन

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीयादी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 5.1 स्थायी अथवा अस्थायी स्रोतातून ज्वालाग्राही भूगर्भ तेलातून होणारे उत्सर्जन
- 5.2 उत्पादन प्रक्रियेतून होणारे उत्सर्जन
- 5.3 पदार्थांच्या हाताळणीतून (साठा आणि वाहतुकीसह) होणारे उत्सर्जन
- 5.4 प्रकल्प आणि यंत्रसामग्रीच्या उभारणीसह बांधकामावेळी होणारे उत्सर्जन
- 5.5 बांधकाम साहित्य, मैला किंवा कचऱ्यासह अन्य पदार्थांच्या हाताळणीतून निर्माण होणारी धूळ किंवा उग्र वास
- 5.6 कचऱ्याच्या ज्वलनातून होणारे उत्सर्जन
- 5.7 खुल्या हवेत टाकाऊ वस्तू जाळल्यामुळे होणारे वस्तूंचे उत्सर्जन (उदा. इजा करणारया वस्तू, पाडलेल्या इमारतीचे ढिगारे)
- 5.8 अन्य कोणत्याही मार्गाने होणारे उत्सर्जन

6. आवाज आणि कंपनांची निर्मिती; तसेच प्रकाश आणि उष्णतेची निर्मिती

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीयादी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 6.1 यंत्रसामग्रीच्या हाताळणीतून (उदा. इंजिन, वायूविजन प्रकल्प, क्रशर)

- 6.2 औद्योगिक किंवा तत्सम प्रक्रियांमधून
- 6.3 बांधकाम आणि इमारत पाडण्याच्या प्रक्रियेतून
- 6.4 स्फोट घडविणे किंवा ढिगारे रचण्यातून
- 6.5 बांधकामासाठी वा प्रक्रियेसाठी होणाऱ्या वाहतुकीतून
- 6.6 विद्युतीकरण किंवा शीतकरण प्रकल्पांपासून
- 6.7 अन्य कोणत्याही स्रोतापासून

7. प्रदूषण करणारे पदार्थ जमीन, गटारे, खुले जलस्रोत, भूगर्भातील पाणी; तसेच समुद्रकिनार्यावरील पाण्यात सोडल्यामुळे पाणी आणि जमिनीचे होणारे प्रदूषण

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

- 7.1 घातक पदार्थांची हाताळणी, साठा, वापर किंवा सांडण्याच्या प्रक्रियेतून
- 7.2 मैला किंवा अन्य प्रदूषण करणारे पदार्थ पाणी किंवा जमिनीवर सोडल्यामुळे (अपेक्षित प्रक्रिया आणि विसर्जनाचे ठिकाण)
- 7.3 प्रदूषणकारी पदार्थांचे हवेत, जमिनीवर किंवा पाण्यात विसर्जन
- 7.4 अन्य कोणत्याही स्रोतापासून
- 7.5 या घटकांमधून पर्यावरणात प्रदूषणकारी पदार्थ पसरण्याचा दीर्घकालीन धोका संभवतो का?

8. प्रकल्पाची उभारणी आणि चलनवलनादरम्यान, मानवी आरोग्याला वा पर्यावरणाला अपायकारक ठरू शकणाऱ्या अपघातांचा धोका

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

8.1 धोकादायक पदार्थांची हाताळणी, वापर, उत्पादन आदींमुळे स्फोट, पदार्थ सांडणे, आगी वगैरे धोके.

8.2 अन्य कोणत्याही स्रोतांमधून

8.3 नैसर्गिक आपत्तींपासून प्रकल्पावर, पर्यावरणाला धोका पोचण्याइतपत परिणाम होऊ शकतो का?

9. पर्यावरणावर परिणाम करू शकतील, किंवा परिसरात सध्या सुरु असलेल्या किंवा प्रस्तावित असलेल्या क्रिया-प्रक्रियांचा एकत्रित परिणाम करू शकतील, असे अन्य अन्य विचाराधीन घटक (उदा. प्रकल्पानंतरचा विकास)

अनुक्रमांक	माहिती / तपासणीसाठी पडताळा	होय/ नाही	तपशील (अंदाजित परिमाण/ दर, शक्य असेल तेथे माहितीच्या स्रोतासह)
------------	----------------------------	-----------	--

9.1 साह्यभूत विकासाची शक्यता

साह्यभूत, गौण विकास किंवा प्रकल्पामुळे होऊ घातलेला असा विकास ज्यामुळे पर्यावरणावर परिणाम होऊ शकेल. उदा.

साह्यभूत पायाभूत सुविधा (रस्ते, वीजपुरवठा, कचरा आणि सांडपाणी प्रक्रिया इ.), गृहबांधणी, वाढीव औद्योगिक प्रकल्प, औद्योगिक वस्तूंचा पुरवठा इ.

9.2 पर्यावरणावर परिणाम होऊ शकेल अशा रीतीने प्रकल्पस्थळाचा फेरवाज

9.3 पश्चातविकासाची पूर्वीची उदाहरणे, दाखले

9.4 सध्या अस्तित्वात असलेल्या किंवा प्रस्ताविक प्रकल्पांशी असलेल्या समीपतेमुळे होणारे एकत्रित परिणाम.

III. पर्यावरणीय संवेदनशीलता

अनुक्रमांक	परिसर	नाव/ओळख	हवाई अंतर (15 किलोमीटरच्या आत)	प्रस्तावित प्रकल्पस्थळाच्या चतुःसीमा
------------	-------	---------	--------------------------------	--------------------------------------

1. आंतरराष्ट्रीय परिषदा, राष्ट्रीय आणि स्थानिक कायदे यांद्वारे जैविकतेच्या, भूरचनेच्या, सांस्कृतिकतेच्या किंवा अन्य संबंधित मूल्यांच्या दृष्टीने संरक्षित केलेले विभाग
2. जैवशास्त्रीयदृष्ट्या संवेदनशील असल्याने महत्त्वाची असलेली ठिकाणे - दलदलीचे प्रदेश, पाण्याचे क्षेत्र किंवा इतर जलस्रोत, जैविक वैशिष्ट्ये, डोंगर किंवा जंगले.
3. संरक्षित, महत्त्वाच्या किंवा नामशेष होत असलेल्या वनस्पती आणि प्राण्यांकडून प्रजननासाठी, विणीसाठी, चरण्यासाठी, आश्रयासाठी, स्थलांतरासाठी वापर केली जाणारी ठिकाणे.
4. भूमिअंतर्गत, किनारी, सागरी किंवा भूगर्भातील जलस्रोत
5. राज्याच्या किंवा राष्ट्रीय सीमा
6. मनोरंजनासाठी वापरल्या जाणाऱ्या, तसेच पर्यटक आणि यात्रेकरूंकडून वापरल्या जाणाऱ्या सुविधा व मार्ग
7. लष्कराचे तळ
8. घनदाट लोकसंख्या असलेला किंवा खूप बांधकामे झालेला विभाग
9. महत्त्वाच्या उपयोगांसाठी केलेला जमिनीचा वापर (उदा. रुग्णालये, शाळा, प्रार्थनास्थळे, सामूहिक वापराची ठिकाणे)
10. महत्त्वाचे, उच्च प्रतीचे किंवा नामशेष होत चाललेले स्रोत असलेला विभाग (उदाहरणार्थ, जमिनीखालील जलस्रोत, जमिनीवरील स्रोत, जलसंपत्ती, शेती, मत्स्योत्पादन, पर्यटन, खनिजे)
11. आताच प्रदूषित किंवा पर्यावरणदृष्ट्या धोका पोचलेले विभाग (असे विभाग, जेथे सध्याचे पर्यावरणविषयक निकष बदलण्यात आले आहेत.)
12. नैसर्गिक धोकाप्रवण क्षेत्रे, ज्यामुळे प्रकल्पाला किंवा सध्याच्या पर्यावरणाला धोका पोचू शकेल (भूकंप, जमीन खचणे, भूस्खलन, धूप, पूर किंवा अतिरेकी किंवा प्रतिकूल हवामान)

प्रस्तावित किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 2010

- उपोदघात आणि उद्दिष्टांचा समावेश किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 1991 मध्ये केलेला नाही.
किनारी नियमन क्षेत्र अध्यादेश, 1991 चे उद्दिष्ट काय आहे, याचा ऊहापोह विविध न्यायालयांत वेळोवेळी उपस्थित करण्यात आलेल्या प्रश्नांमधून करण्यात आला आहे.
- तिरका आणि अधोरेखित केलेला मजकूर नव्याने समाविष्ट करण्यात आला आहे.
- तिरकी अक्षरे असलेला मजकूर म्हणजे, पूर्वीच्या मजकुरामध्ये/ शब्दांमध्ये सुधारणा, किंवा विवेकीकरण.
- परिशिष्ट - I (किनारी क्षेत्र व्यवस्थापन आराखडा तयार करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना) आणि परिशिष्ट - IV (किनारी नियमन क्षेत्रांतर्गत मंजूरी मिळविण्यासाठी नमुना - I) हे पूर्णतः नव्याने समाविष्ट करण्यात आलेले विभाग आहेत.

.....